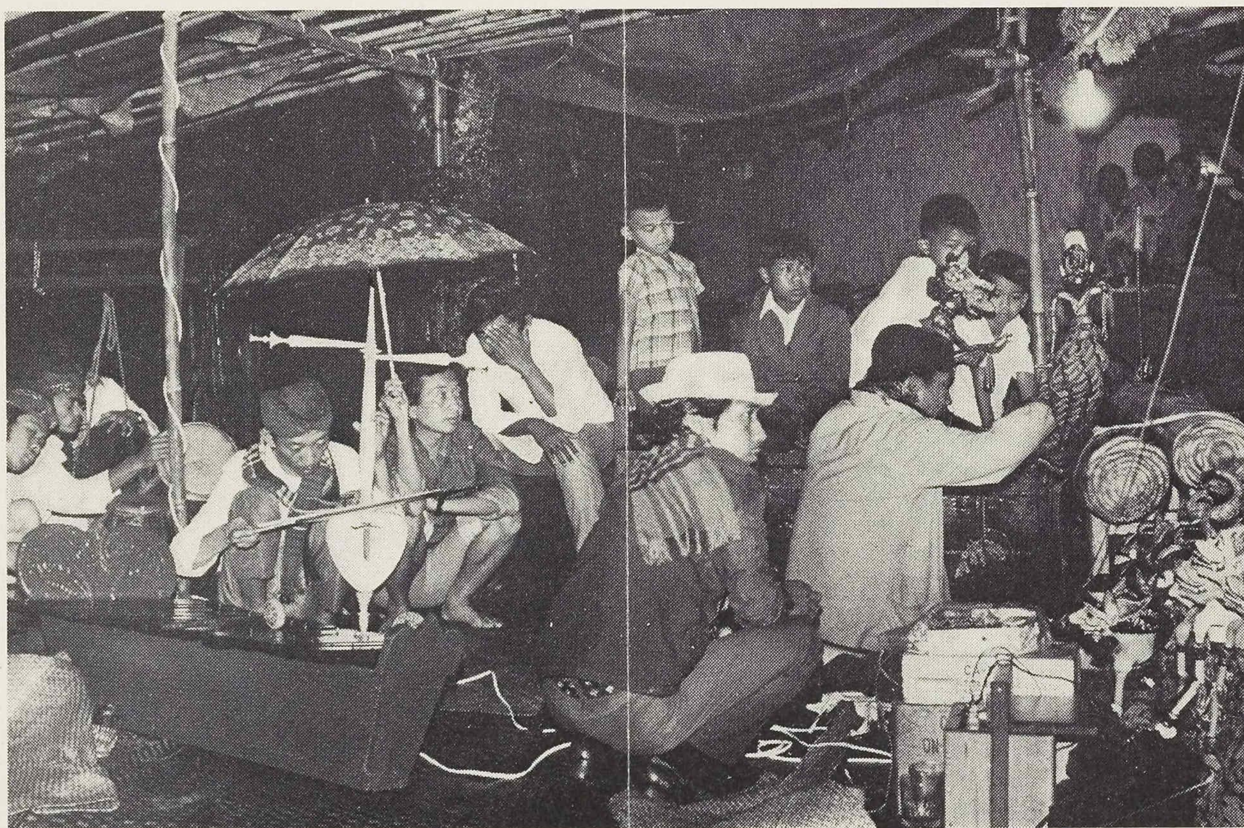

20e JAARGANG No. 6 1 OKTOBER 1975 — f 2,—

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

GOTONG ROYONG en WAYANG

Twee elementen die gewoon onafscheidelijk zijn verbonden met het Indonesische leven, althans het Javaanse, gotong royong en wayang.
30 september 1975. Het is nu tien jaar geleden dat aan de periode van Soekarno een eind kwam. Een tijd van aan één kant geweldige prestaties en aan de andere kant immens leed.
Want we kunnen zeggen wat we willen van Soekarno, maar om de bevolking van een eilandengroep groter dan Europa, bestaande uit tientallen rassen, talen en geloof aan elkaar te smeden, één taal (de Bahasa) te geven, een gevoel van eigenwaarde, trots, PLUS het bewijs dat ze op eigen benen kunnen staan (jaja, dit laatste OOK!) is een fenomenale prestatie.
Want hij "smeet de blanke eruit" en Indonesia bleef toch maar nog een tijd doordraaien. Dat het op het laatst tóch verkeerd ging kwam door de geweldige corruptie en zulke geldverslindende prestatie-projecten als Monumèn Nasional (met een top van 40 kilo zuiver goud!), het stadion Senayan, akties van confrontatie-politiek enz. enz.
En hoewel 't volk langzamerhand in de grootste ellende kwam te zitten, bleef het al die tijd toch overeind.
Door deze twee bovengenoemde elementen. Gotong Royong. Het gedragspatroon van wederzijdse hulp en afhankelijkheid, gewoon een soort van adat.
En de Wayang, die een niet weg te cijferen invloed heeft op het hele denken, doen en laten van het Indonesische Volk.
(Het was dan ook een bijzonder bittere ervaring voor het volk dat de PKI tien jaar geleden in zijn greep naar de macht gebruik maakte van ideeën uit de wayang, (zij noemde verschillende gevechtsgroepen bijv. naar bekende wayanghelden). 30 september 1975. In de afgelopen tien jaar zijn de grenzen weer open gegaan. Is de blanke weer er in. Het buitenlandse kapitaal, hun know-how, hun industrie **plus** hun tricks & treats......! ! (jaja, laten we wél eerlijk blijven!)

*

Deze foto, die zo lekker tegelijkertijd de gotong royong en wayang laat zien, schoot ik in Tjikampek. Het zoontje van een goede kennis van me zou besneden worden en zijn Papa maakte er toen, speciaal voor de Blanda-fotograaf, een echt ouwerwets feest van. Compleet met een wayang-golek-voorstelling die haast de hele nacht die er aan vooraf ging, doorduurde.
Helaas begon het tegen tienen plotseling te regenen. Een behoorlijke bui die zowat de hele verdere voorstelling aanhield. Het podiumpje was maar klein en er was dus niet veel plaats. De "violist" met zijn rebab kon daardoor ook niet zomaar even een ander plekje opzoeken omdat hij nu toevallig in de drup zat.

Maar toen gebeurde er iets schitterends. Er kwam direkt iemand naast hem djonkokken en hield hem zowat de hele verdere voorstelling, die tot een uur of vijf 's morgens duurde, een pajung boven het hoofd! Zodat wij, het publiek, die onmisbare partij van de rebab toch maar niet zouden missen! Is dat geen pracht staaltje van gotong royong? En dan die wayang zelf. Die kleine jongens die daar op de achtergrond staan. Die staan naast de grote kist met poppen. Dat waren de hulpjes van de dalang. En elke keer als een bepaalde wayang-figuur zijn rol had gespeeld en weer van "het toneel verdween", hoefde de dalang maar zijn hand op te houden en één van de jongetjes legde er feilloos de juiste pop in. Werkelijk waar, de wayang is een levend element in de opvoeding van de rakyat, het volk.
Men zegt dat het grootste deel van het volk het Leven ook ziet als een bepaalde episode uit de wayang. En neemt voor de uitvoering van zijn akties ook voorbeelden uit de wayang. Waarin ieder zijn plaats en bepaalde rol heeft.
Maar dat Indonesia met zijn eeuwenoude wayang en gotong royong tóch aan het moderniseren is ziet U op de foto OOK! Naast die hurkende man op de voorgrond staat een kleine cassette-recorder. Met geluid voor de "special effects"......! ! !

ROGIER.

WILT U TONG TONG HELPEN BESTAAN?

- **Betaal uw abonnementsgeld op tijd. Denk er zelf om, elke herinnering kost 50 cent. De Posterijen zijn rijker dan Tong Tong!**
- **Denk ook aan uw boeken- en tokorekening. Elke aanmaning kost 50 cent. De Posterijen zijn rijker dan Tong Tong!**

tong tong

Opgericht en geleid door

TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 20e JAARG. No. 6
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, Rogier, G. H. Bartman, L. Ducelle.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 2,—. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,—, halfj. *f* 22,—; jaar *f* 44,—. Abt. Europa: jaar *f* 44,—.
Buiten Europa: jaar *f* 52,—.
LUCHTPOST:
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 92,—; Indonesië *f* 76,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 76,—; Canada en Ver. Staten *f* 64,—; Maleisië, Singapore en India *f* 76,— Suriname en Antillen *f* 64,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

Directie en redactie behouden zich het recht voor om grondige redenen aanvragen voor abonnementen te weigeren, of deze te beeindigen. Hierover zal de betrokkene altijd van te voren in kennis worden gesteld.

*

De redactie behoudt zich het recht voor copy te weigeren dan wel te bekorten of te wijzigen met toestemming van de inzender. Over genomen beslissingen zal niet in details worden gecorrespondeerd.

RIJK EN ARM IN INDONESIË

Links : nieuwe gebouwen langs het Bandjirkanaal. Het moderne dak is van een kerk, die pas gebouwd is op de hoek van de (oude) Mampangweg/van Breenweg. Rechts : detailopname van kartonnen optrekjes langs het Bandjirkanaal.

Het gaat goed in Indonesië, daar niet van. Het inkomen van de bevolking gaat jaarlijks vooruit, als men de dorre cijfers van de statistiek geloven mag. Maar dat wil niet zeggen, dat alle Indonesiërs zich mogen verheugen in hetgeen bijv. in Nederland het minimum jeugdloon is. Maak u geen illusies: wat een gezeten ambtenaar in een verantwoordelijke functie in Indonesia verdient is vaak maar een fractie van hetgeen de Nog-niet-droog-achter-de oren zijnde Nederlander in de zak steekt. Maar in tegenstelling tot de jeugd in het verre Westen, vol van ergernis en grief over de huidige maatschappelijke orde, neemt de Indonesiër wat hem wordt opgelegd. Inch' Allah. Vooral in de grote steden heersen ten hemel schreiende toestanden. Jakarta bijv. barst uit zijn voegen en wie zal zich daarover verbazen: in niet meer dan een ruime kwart eeuw werd de bevolking vertienvoudigd. Niet alleen door natuurlijke groei: het platteland, waar de bevolkingsgroei een steeds groter grondgebrek veroorzaakt perst eenvoudig een deel van zijn overtollige handen naar de stad. De stad, waar men allicht makkelijker werk vindt dan op de overvolle sawahs. Maar in de grote stad gekomen blijkt dit schone schijn. En de kartonnen bouwseltjes die althans enige bescherming bieden voor de duizenden bezitlozen die van het platteland naar de stad trekken - deze foto werd door Rogier aan het bandjirkanaal genomen - zijn nog een luxe vergeleken bij de "huisvesting" der zeer behoeftigen. Voor hen is de straat, met de blote hemel als dak. Zolang de regens wegblijven...... Maar dan?
De trotse gebouwen aan de Jln Thamrin, de fraaie huizen in Kebajoran Baru spreken van de vooruitgang in Indonesië. Er is een bijzonder onfraaie keerzijde aan de medaille. Zou het toch waar zijn, dat de afstand tussen rijk en arm in Indonesië steeds groter wordt?

JHR.

De tentoonstelling "Nederlanders in Japanse kampen" in Den Haag

Op 12 september werd in een bijeenkomst in het Museum voor het Onderwijs in Den Haag de tentoonstelling "Nederlanders in Japanse kampen" geopend met een rede van de historicus Prof. Dr. I. J. Brugmans. Onder de zeer vele belangstellenden bevond zich de oud-G.G. Jhr. van Starkenborgh, door zijn aanwezigheid als altijd getuigend van zijn belangstelling voor Indische zaken.
Door de grote expositieruimte komt het tentoongestelde zeer goed tot zijn recht. In ruime zalen en vitrines krijgt men een duidelijk overzicht van het ingezonden materiaal, dat bestaat uit in de kampen gemaakte tekeningen, gebruiks- en siervoorwerpen.
Daardoor was het mogelijk een grotere collectie (ruim 300 tekeningen en 150 voorwerpen) dan in het Rijksmuseum in Amsterdam ten toon te stellen. Voor de onvermoeide initiatiefnemer van de tentoonstelling, de Heer P. M. Adriaanse, moet dit een grote voldoening betekenen. Dat de expositie is verdeeld in verschillende afdelingen, krijgsgevangenkampen en burgergeinterneerden, komt de overzichtelijkheid zeer ten goede.
De expositie "Nederlanders in Japanse kampen" staat onder auspicien van de Stichting Cultuurgeschiedenis van de Nederlanders Overzee.
Tot en met 23 november 1975 zal de tentoonstelling te zien zijn in het Museum voor het Onderwijs, Hemsterhuisstraat 154, Den Haag.
De openingstijden van het museum zijn: dagelijks van 10. tot 16. uur, zondags van 13.30 tot 16. uur, en bovendien op vrijdagavonden in de maand oktober van 19.30 tot 22. uur.
In het komende jaar gaat de expositie nog naar:
- Cultureel Centrum De Beyerd, Breda (20 dec. 1975 - 15 feb. 1976)
- Museum Het Princessehof, Leeuwarden (28 feb. - 21 april 1976)
- Gemeentemuseum, Arnhem (8 mei - 13 juni 1976)

Ieder die in de gelegenheid is, zouden wij een bezoek aan deze unieke en boeiende tentoonstelling graag willen aanbevelen. Bij de tentoonstelling is een geillustreerde catalogus verkrijgbaar met drie historische inleidingen over de oorlog in de Pacific en het kampleven voor de prijs van *f* 10,50

Ch. M.

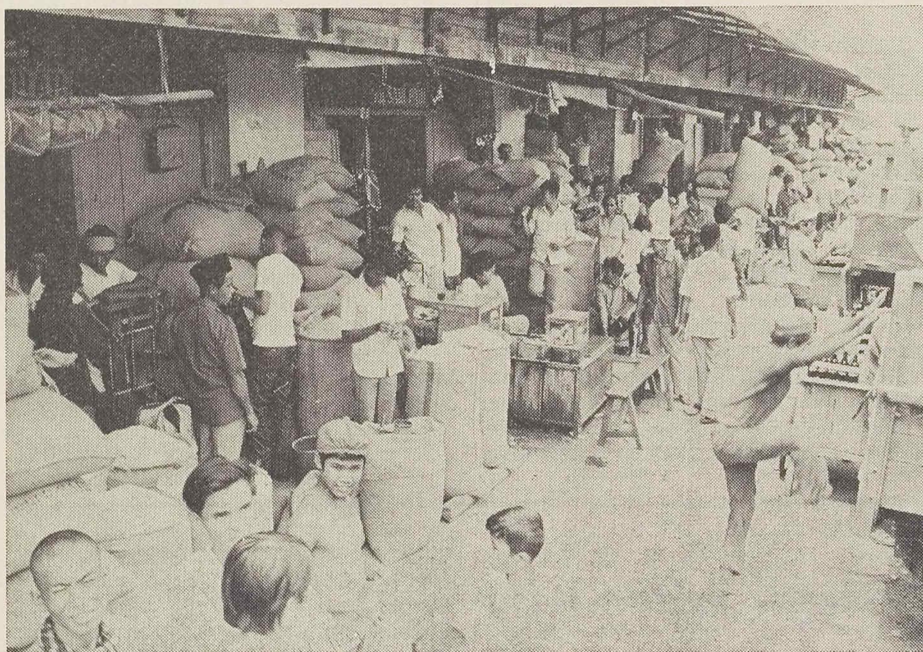
CATALOGUS TENTOONSTELLING "NEDERLANDERS IN JAPANSE KAMPEN"

Met inleidende artikelen van Dr. D. van Velden, Dr. H. J. de Graaf en E. van Witsen, en toelichting bij de diverse nummers. Onontbeerlijk voor een goed begrip van het tentoongestelde. PRIJS *f* 10,50.
Bij de catalogus zijn twee inlegvellen gevoegd, een erratablad en een lijst van 27 nagekomen objecten die in Den Haag voor het eerst werden opgesteld. Zij die vóór de opening in Den Haag al van een catalogus waren voorzien, kunnen gratis in het bezit komen van beide inlegvellen door ze te gaan afhalen of schriftelijk aan te vragen bij het Museum voor het Onderwijs.

DE RIJSTPRODUKTIE IN INDONESIE

De correspondent van de Neue Zuericher Zeitung in Jakarta, O. G. Roeder, die wij in Tong Tong al meer hebben geciteerd, heeft thans aan zijn blad een reportage over de rijstvoorziening gezonden, dat deze in het nummer van 15 augustus publiceerde. Wij geven een samenvatting daarvan hieronder weer, met de aantekening onzerzijds dat het denkbeeld van opvoering der rijstproduktie door middel van grote "rijstfarms" niet nieuw is, maar in de Nederlandse tijd al werd beproefd. Toen met onvoldoende resultaat.

De rijstpasar van Jatinegara, vitaal punt voor de rijstvoorziening van Indonesië's hoofdstad. (Foto Rogier)

De goede rijstoogst van dit jaar moet in 1976 nog overtroffen worden, zodat rijstimport slechts nog nodig is voor het aanleggen van voorraden. Bij het einde van het tweede vijfjarenplan (dus in 1979) moet Indonesië zich met eigen rijst geheel kunnen bedruipen. Aldus het hoofd der voedselvoorzieningsorganisatie (Bulog).

Het is niet de eerste maal dat zo'n hoopvolle ontwikkeling wordt aangekondigd; tot nog toe ging die hoop in dit land, waar de bevolking jaarlijks met 2½% toeneemt, niet in vervulling. In 1972/73 nog was de rijstoogst wegens uitzonderlijke droogte sterk gedaald, zodat in 1973 ruim 1 mln. ton moest worden ingevoerd. Sindsdien is het gelukt de eigen produktie op te voeren tot 14,7 mln. ton (1973) en 15 mln. ton (1974), wat niet alleen aan betere weersomstandigheden is te danken, maar ook aan geforceerde werkzaamheden ter verbetering van de agrarische infrastructuur, het gebruik van nieuwe rijstsoorten, meer gebruik van kunstmest en insecticiden, betere opslag en verwerking en prijsverhoging voor de boeren. Wat dit laatste betreft moet de regering erg uitkijken, opdat de stedelijke consumenten niet door te hoge prijzen getroffen worden, wat immers tot grote sociale onrust zou leiden. De regeringspolitiek m.b.t. de prijzen zal derhalve meer op de verbruiker dan op de producent gericht blijven.

In de discussies over mogelijkheden de rijstproduktie op te voeren, speelt het denkbeeld van grote rijstfarms weer een grote rol. Dat idee stamt uit 1951, toen de toenmalige vice-president Hatta een commissie vormde voor de opvoering van de landbouwproduktie. Veel is in de loop der jaren gepraat over mechanisatie, dekking van de vereiste kapitaalbehoeften enz., maar zoals met vele plannen gebeurde er praktisch niets. Totdat de rijstcrisis van 1972'73 tot actie dwong, en de regering een onderzoek liet instellen naar de problematiek rond de vorming van "rice estates". De regering keurde particuliere (ook buitenlandse) credietverlening goed maar verklaarde zelf niet in staat te zijn tot credietverlening. Voorts bepaalde zij dat de prijsstructuur en de levensstandaard der boeren niet ondermijnd mochten worden; duidelijke richtlijnen ontbraken evenwel.

Terwijl in uitgesproken nationalistische kringen een vergroting van buitenlandse invloeden op de rijstverzorging als ongewenst werden gekwalificeerd, nam de nationale olie- en gasmaatschappij Pertamina het initiatief: op een dun bevolkt gebied in Zuid-Sumatra richtte zij een rijstfarm van de beoogde grootte (20.000 ha.) op. Bij de ontsluiting werd de Amerikaanse maatschappij Brewer Pacific Agronomics of Hawaii (die o.m. in Iran had gewerkt) aangetrokken. Het vereiste kapitaal bedroeg $ 93 mln. Bij een bezoek ter plaatse valt de grote tegenstelling tot de situatie op Java op: in Zuid-Sumatra verrichten in een bijna leeg gebied enige tientallen Indonesiërs en Amerikanen met moderne landbouwgereedschappen en machines pionierswerk, en dat onmiskenbaar met elan. Of de resultaten de grote investering zullen rechtvaardigen moet nog worden afgewacht: de eerste oogst op een proefterrein wordt pas in 1976 binnengehaald en men rekent op een opbrengst van 3,6 ton rijst per ha., wat tenslotte tot 4,7 ton/ha. moet worden opgevoerd. De volledige inbedrijfstelling met twee oogsten per jaar moet in 1983 zijn bereikt, met 'n jaaroogst van 200.000 ton. De Indonesische kritiek richt zich m.n. op de hoge kapitaallast, $ 5.000 per ha. Het is daarom niet verwonderlijk dat naast het Pertamina-project een project van Caltex is gestart, in een gebied van 10.000 ha. in de Zuidsumatraanse provincie Riau.

Voorts wordt aan de opvoering van de rijstbouw gewerkt door het ministerie van Openbare Werken in het kader van het regeringsprogramma tot verplaatsing van de bevolking. Die projekten zijn zeer arbeidsintensief, kosten maar $ 700 per ha., maar leveren ook minder op. Dit betreft vnl. streken nabij de kust. De minister acht het mogelijk een derde deel van de in totaal 15 mln. ha. moerassige kuststrook te ontsluiten.

CAVALERIE K.N.I.L.

Het gold bij het K.N.I.L. als vaststaand dat de pienterste lieden bij het Wapen der Genie zaten, dan kwam de Artillerie, dan de Infanterie ...... dan een hele tijd niets, en dan kwam de Cavalerie.

Het praatje ging zelfs, dat de hersens van de Cavaleristen in de derrière van hun paarden zaten.

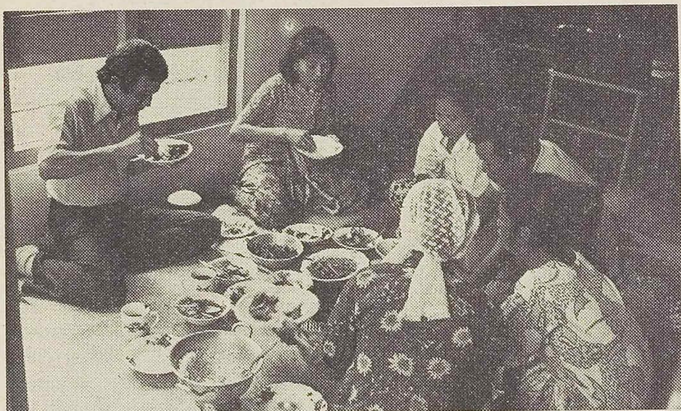
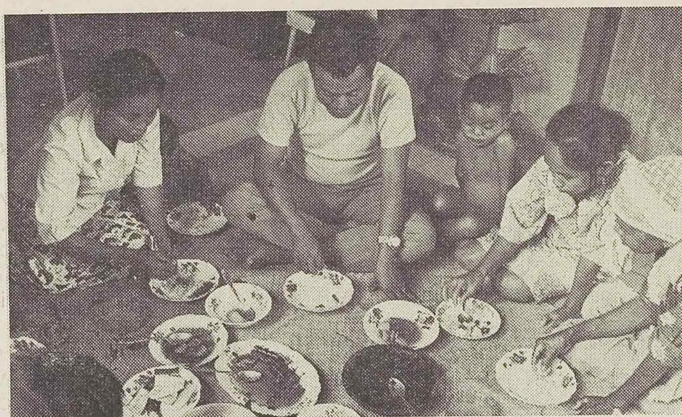
Zo was er vóór de dreigende inval der Japanners in 1941 een oefening bij Cheribon met een eskadron Cavalerie, om een Japanse landing tegen te gaan. Er klopte niets van de manoeuvre, en de leider van de oefening gromde tegen de Esk. Cdt: "Man, in werkelijkheid was je met 80 procent verliezen terug geslagen."

Antwoord: Dat kan niet, overste. Ik heb maar 60 man!

(Het bovenstaande doet niets af aan de prachtige verrichtingen door de jaren heen van de Cavalerie K.N.I.L.)

J. H. J. Brendgen

"Gaat U zitten, eet U mee!"

Dit zal Rogier (en niet alleen Rogier) te horen krijgen als hij ergens op bezoek komt en het loopt tegen etenstijd. Wat er in huis is, het zal altijd genoeg zijn om te delen met een gast. Of er nu een tafel gedekt wordt met het fijnste batik en Djogja zilveren bestek of dat het "silo" wordt op een tikar en alle gerechten in eenvoudige eetborden is opgeschept. Zoals hier bij de eenvoudige familie buiten op het land. Sajoer asem en tempe en ikan goreng en de tjobek vol sambel trassi. "Pas als je gaat zitten," schreef Rogier, merk je wat een verdomde belanda je intussen geworden bent, je krijgt kramp in je benen, a l s je die knieën tenminste nog kunt buigen zo lang! De enige die goed silot is de heer des huizes. Dit eten, deze sfeer, ONVERGETELIJK!

BOEKBESPREKING

GOUDEN MUNT

Vriendelijke en gevoelige versjes zijn het, die Tj. A. de Haan het licht heeft doen zien in het bundeltje "Gouden Munt".
De schrijver werd in Indië geboren in 1908 en bracht het belangrijkste deel van zijn leven door als dokter bij de Marine. In zijn geboorteland werd hij door de Japanse invallers gegrepen en naar de dodenspoorweg in Thailand overgebracht. Hij overleefde het avontuur, keerde na een recuperatie-periode terug naar Indië en werd na zijn pensionering in 1964, geneesheer-directeur van een kliniek te Leiden. Hij begon reeds in zijn jonge jaren te dichten, maar een belangrijk deel van zijn produktie ontstond uit een opnieuw vloeiende inspiratie na een weerzien met het land van herkomst in 1974.
Het is geen wereldliteratuur, die deze kennelijk fijnbesnaarde mens schrijft, maar zijn poëzie zal velen, vooral ouderen onder ons, wel bekoren. Vooral Indische mensen, die er veel in zullen vinden, dat hen terug voert naar de tijden van weleer.
De bundel is doorschoten met pentekeningen van Geertje Aukema en is blijkbaar door de schrijver voor eigen rekening uitgegeven; hij vermeldt geen uitgever.
Exemplaren van deze bundel zijn verkrijgbaar in de boekhandel Tong Tong; prijs *f* 12,50 plus porto *f* 2,25.

J.H.R.

Wij wensen al onze Indonesische vrienden en relaties een

SELAMAT HARI RAJA AIDIL-FITRI!

DE INDISCHE NEDERLANDER IN NEDERLAND (III)

Over klitten en mislukkelingen

Het gebeurt slechts zeer zelden, dat ik mij over een artikel betrekking hebbende op het voormalig Nederlands-Indië opwind en mij aan dat artikel erger.
Over het artikel van mevrouw van Zanten heb ik mij echter terdege boos gemaakt.
Allereerst vraag ik mij af hoe iemand, die van 1930 tot 1956 in dat gebied verbleef zulke enormiteiten kan verkondigen.
Ik wil mijn ergernis tot het minimale beperken, haal dus slechts enkele punten uit het schrijven van mevrouw v. Zanten aan:

De I.N. klitten bij elkaar, met elkaar voelen zij zich sterker.

Mevrouw heeft het over het onverdraagzame Nederlandse volk, terwijl zijzelf tracht zoveel mogelijk zichzelf te blijven, en dat doen de I.N. ook. Mevrouw U hebt het totaliter verkeerd. Dat U de mentaliteit van de huidige Nederlander niet meer ligt, volkomen begrijpelijk, doch zulks ligt noch aan deze Nederlander noch aan U. U bent elkaar ontgroeid. De Nederlander is zich blijven bewegen in het betrekkelijk kleine omgevinkje waaruit hij ontsproten is, U bent eruit gevlogen, heb een ruimere kijk op de wereld gekregen, bent u gaan interesseren voor zaken, waarin de Nederlander die U bedoelt hoegenaamd geen interesse heeft. Vandaar dan ook, dat ook de Nederlanders, die eruit gevlogen zijn, ongeacht of dat nu Indonesië, Amerika, Australië, of welk land ook betreft, ook gaan "klitten" met hen, die dezelfde bredere kijk op de wereld hebben gekregen. Het is toch volkomen begrijpelijk, dat iemand, die een groot deel van zijn leven in Indonesië heeft doorgebracht zich beter kan onderhouden met lieden, die onder dezelfde omstandigheden verkeren, dan met volkomen leken voor wat betreft die dingen, die U interessant vindt doch voor de leek stom vervelend zijn.

Gedurende drie eeuwen was Ned. Indië afzetgebied voor mislukkelingen uit eigen land.

Dit is wel de meest kardinale fout, die in uw betoog voorkomt. Dieper hierover nadenkende is het ook nog een intense belediging voor vele werkers in dat gebied, die misschien in hun jeugdjaren wel wat losbandig door het leven gingen, doch die, toen de ernst van het leven beter tot hen doordrong, meer, niet alleen voor enkele Nederlanders zoals u, doch voor de ganse natie met inspanning van een onnoemelijke energie hebben gedaan. Ik wil geen namen noemen, doch in algemeenheid wijs ik slechts even op datgene wat door uiterste krachtsinspanning in de cultuurgebieden werd bereikt.

Dan nog even terugkomende op de door U genoemde mislukkelingen. Gezien het aantal mislukkelingen van hedentendage moeten dat er toch wel in die drie eeuwen belangrijk veel zijn geweest. Natuurlijk zal er wel eens een rijkelui's zoontje naar Indië zijn gezonden, als Pa, Ma, dan wel de familie vond, dat hij beter verdwijnen kon, ik heb zelfs het idee, dat de door U naarvoren gebrachte wetenschap schuilt in het feit, dat U persoonlijk zo'n geval van nabij hebt medegemaakt. Generaliseren is erg gemakkelijk, doch komt U nu eens met bewijzen over het feit, dat Ned.-Indië het afzetgebied was voor de Nederlandse mislukkingen.

Verder, en daar hebt u het in het geheel niet over, zijn er van die mislukkelingen voor zover mij bekend terug te vinden op het kerkhof te Kota-Radja, waar hun namen, vaak met de aanduiding "drager Militaire Willemsorde" er wel voor zorggedragen hebben, dat eens mislukkeling, niet immer zo blijft. Ook moet ik u er op wijzen, dat onder de door u waarschijnlijk bedoelde mislukkelingen meer buitenlandse namen dan Nederlandse te vinden zijn.

Ik besluit dit schrijven met een raad aan mevrouw v. Zanten. U zoudt uw laatste levensdagen in Indonesia willen slijten. Mijn raad is de volgende:

Maakt U nog eens een reis naar dit gebied. Bezoek alle plekjes, die u aldaar dierbaar waren, maak contact met hen, die u aan alles van toen doen terugdenken.

Het zal U in alle opzichten goed doen. De natuur is nog even mooi als in de jaren van uw verblijf aldaar, de Indonesiërs zijn nog even vriendelijk en voorkomend als destijds toen U, waarschijnlijk net als alle anderen dagelijks met hen omging, maar en let U nu op, dat Indonesië , dat u hebt gekend bestaat niet meer, dat Indonesië is volkomen Oosters geworden, zo Oosters, dat het U, als Nederlandse van geboorte na enige jaren, misschien zelfs al na enige maanden, zou benauwen. En daarom, maak zo'n reis. Ik ben er van overtuigd, dat U na terugkeer in Holland in uzelf zult zeggen: "Ik ben blij er nog een keer geweest te zijn, mijn verlangen van voor mijn laatste bezoek is nu overgegaan in een berusting. Heerlijk gewoonweg, want nu is dat verlangen, dat je alsmaar omsluierde verdwenen. Ik kan nu rustig aan alles en alles uit die jaren terugdenken, zonder in een nieuw verlangen te vervallen.

v. Seventer.

Van redactiewege enigszins ingekort
-Red. T.T.

ZO IS HET OOK NOG EENS EEN KEER !

"Uit eigen ervaring weet ik dat vele Indischgasten weigeren abonné te worden op Uw tijdschrift, omdat zij van mening zijn dat het zoetsappige geschrijf over de "Paatjes en Maatjes" resulteert in een "tjelana monjet" cultuur die niet meer bestaat.
Uw blad zeggen zij, geeft slechts een klein gedeelte weer van datgene wat het leven in Indië uitmaakte en is als zodanig geen juiste graadmeter, laat staan dat het historische waarde zou bevatten voor komende generaties. Persoonlijk meen ik deze kritiek te moeten onderschrijven, ofschoon dit voor mij geenszins aanleiding is, om mijn abonnement op te zeggen. Integendeel beter een gedeeltelijke Indische levensreportage dan geen enkele. Wel zou ik U in overweging willen geven, ook eens aandacht te besteden aan de keerzijde van de medaille, de grote invloed bv. die de huishoudsters gehad hebben op 't leven der planters, met als gevolg de vele nazaten, die als hun toean weer afgereisd was, vaak terugvielen op de kampong, waar zij onder de Indonesiërs ook geen tehuis meer vonden. De problemen die het bedrijfsleven ondervond met een oppermachtig B.B., dat op vaak hautaine wijze de haar toegeme-

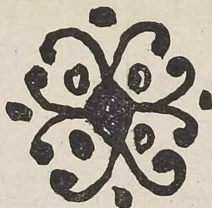
ten macht misbruikte. De invloed die grote gezelligheidscentra als: de Harmonie, Concordia, des Indes, de Jachtclub, Hellendoorn, de Simpangclub en andere gehad hebben op het leven van velen. De fuifpartijen (om geen ander woord te gebruiken) waren ook facetten van het leven daar, evenals de gekke streken die de Deliplanters regelmatig uithaalden."

*

Het probleem met deze Indischgasten (schrijver vindt de term Ind. Ned. fout) in Nederland de afgelopen jaren, lijkt mij terug te brengen te zijn tot het probleem van de assimilatie, een woord, dat schijnbaar in Tong Tong van tijd tot tijd een geladen betekenis schijnt te krijgen, tw. vies en afwijsbaar! Ik dacht dat juist assimilatie een bijzonder goede eigenschap is, die de mens, die dit kan en wil, in staat stelt zich aan te passen aan voor hem vreemde omstandigheden.
Ik zie mijzelf 50 jaar terug in deze Gordel van Smaragd.

"Eenzaam zonder kennissen, kwam Indië, dit land van verafgoding van "de Paatjes en Maatjes" op mij af als een oord van verschrikking, waar de Inlanders (zoals wij toen nog zeiden) hun behoeften in de kali deden, terwijl vlak ernaast een ander zijn tanden zat te borstelen of mijn wasgoed zat te behandelen! Hun eten stonk en de bereiding hiervan was beneden enig hygiënisch peil volgens Westerse standaard. Een gedeelte van de mensen met wie wij in aanraking kwamen liep dan nog eens op sandalen en in pyama en sprak een wonderlijk mengelmoes van Nederlands en Indonesisch, dat slecht was te verstaan. De vruchten, waarvoor gewaarschuwd werd door Maatschappij doktoren, waren behalve de banaan, die hier pisang werd genoemd, gevaarlijk om te gebruiken wegens cholera en typhus gevaar. En dan Pa en Ma, schreef ik naar huis, zij hebben ook nog een soort stinkbom die ze durian noemen en die de lucht gedurende het seizoen volledig verpest. Als je dan bedenkt dat mijn avonden verpest worden door miljoenen muggen, kakkerlakken en 'n soort hagedis, die tegen het plafond van je kamer kruipt en zich op de meest ongelegen ogenblikken op je kop laat vallen. God wat een land, zelfs de meest eenvoudige sanitaire zaken waren afwezig, kunt U zich voorstellen, schreef ik, geen badkuip, geen douche en alleen maar een tobbe met water van waaruit je je begiet. Misschien is het wel een vies praatje, maar zelfs het W.C. papier ontbreekt, je spoelt je gat af met een fles en daarbij, niet te geloven lieve ouders: gebruik je je handen!"

*

Alleen, en dat was vreemd, de natuur van dit land, voor wat je er van zag, maakte machtige indruk op je, een indruk die je nooit meer zou verlaten. Vaak zat je peinzend aan het strand een zonsondergang te beschouwen of kwam de onvergetelijke schoonheid van een Wijnkoopsbaai, het Karbouwengat of de bergen op je af, dan dacht je wat een wonderschoon land, was Nederland maar zo mooi, wat zou ik daar dan gelukkig zijn!
Toen kwam na 4 jaar ploeteren, de verlossing: Europees verlof! Tranen van verdriet mengden zich met (bier) tranen van vreugde, gek je had toch wel een paar goede oude sobats gemaakt in dit pokkenland. Nederland was niet meer wat het geweest was, de vrienden getrouwd of als bezige bijen bezig aan hun bestaantje, de vriendinnen waren getrouwd of verloofd en jouw frank en vrije levensopvatting vond weinig waardering: "je moet niet vergeten Lange, dat wij hier in Nederland nu eenmaal andere maatstaven aan moeten leggen, jullie hebben makkelijk praten met al die zwartjes." De pleinen waren pleintjes geworden, die brede dorpsstraat een straatje, dat hoge gebouw een huisje, wat een teleurstelling.
Toen je eindelijk terug mocht naar Indië, was het eigenlijk een opluchting, bevrijd te zijn, van malaise, armoede en bekrompenheid, dat je vergat dat je weer bijgetekend had voor dat "pokkenland".
Hoe anders werd de tweede term, het ideaal van de negeri koud was verstoord, veel van wat je vroeger afwees werd nu begrijpelijk en acceptabel, je trouwde, kreeg kinderen en het leven werd oh zo prettig. Die inlanders van vroeger werden trouwe huisbedienden, die je leerde waarderen en in zekere zin bewonderen om hun Oosterse wijsheid en gelatenheid. De verfoeilijke hitte werd ontweken door verblijf in Trètès of Sindanglaja, Holland werd een verre vriend die je alleen maar lokte met het verlof.

Wij waren geassimileerd !

Met de evacuatie van Indonesia, doken er ernstige problemen op, mensen voor wie Nederland en haar klimaat een mythe waren, kwamen met andere Indische Nederlanders die het land wel kenden, vergezeld van Indische totoks naar Nederland, waar zij allen vaak onder moeilijke omstandigheden moesten worden gehuisvest en van werk worden voorzien. Hierbij dook het probleem van de assimilatie, zoals zo vaak aangehaald in Tong Tong op. Deze repatrianten lieten zich in drie groepen onderscheiden t.w.: Zij die zich niet wilden of konden aanpassen, zij die zich aanpasten en in korte tijd opgenomen werden in de Nederlandse samenleving en niet gelukkiger of ongelukkiger, wel evenveel kankerend, als hun Nederlandse collega's, door het leven gaan en tenslotte zij, de kangs, die kans zagen in korte tijd dezelfde positie te veroveren die zij in Indië bezaten.

Voor de eerste groep is er maar een oplossing: niet het Nederlandse volk, niet de andere mentale instelling of het andere voedsel zijn de oorzaak van hun depressie: zij zelf zijn door hun instelling, die geen verandering toelaat, de oorzaak van hun ellende. Waar in vroeger jaren de totok nog kon zeggen: mij niet gezien in dat pokkenland, dat door hen zozeer wordt geadoreerd, hebben zij geen keus, zij zullen zich aan moeten passen bij dit - in hun ogen - pokkenland. Terugkeer is voor hen uitgesloten, hetgeen eigenlijk jammer is, want hierdoor wordt hen de kans ontnomen, te ervaren wat of het zeggen zou om, onder de huidige omstandigheden, in Indonesia een nieuw bestaan op te bouwen. De "sentimental journey" tourist, die a raison van enige, in dit pokkenland verdiende, duizenden guldens, Indonesia bereist, als millionair, volgens de daar geldende standaard, geeft vaak door het zich vastklampen aan dat wat eens was en nu bepaald niet meer bestaat, een vertekend beeld, van ons vroegere Indië.
Rest ons nog eens een blik te werpen op diegenen en dat zijn er velen, die na terugkeer in Nederland, zich wederom wisten op te werken tot hun oude, vaak belangrijke fuctie. Zij waren het die in hun leven tweemaal omgeturnd werden: eerst moesten zij zich aanpassen aan een totaal vreemd land en toen zij helemaal ingesteld waren op deze maatschappij en gedacht hadden dat dit hun leven was, werd deze droom wreed verstoord en moesten zij terug naar een land dat niet meer het hunne was en waar zij als vreemden in terugkeerden. Maar dank zij hun aanpassingsvermogen en plooibaarheid wisten zij het te maken!

Betere reclame voor assimilatie is er niet.

J. J. Mulder

Goed beschouwd.....

is het niet waar als men beweert dat Indische mensen geen eigen cultuur hebben. Ik beschouw het verwerpen van bepaalde vormen en aspecten van de Westerse cultuur en beschaving, als een zeer eigen belangrijke cultuur!

L.D.

(lees verder volgende pag. het vervolg van: "De Ind. Nederlander in Nederland")

(Vervolg van "de Indische Nederlander in Nederland)

Van Gemengde Bloede

Het zal, omdat ik dat ben, er wel de oorzaak van zijn, dat ik al dat gediscussieer en gepolemiseer over de Indische Nederlander (voor mezelf prefereer ik de naam Indo) met gemengde gevoelens lees en aanhoor. Maar levend in een land dat gezegend is met het Vrije Woord, hoe dom overigens ook, kan iedereen zijn zegje kwijt.
Niets schijnt zo strelend voor de gemoedsrust als het aanschouwen van zijn eigen (feilloze) opinie in zwart-op-wit. Gedrukt schijnt een gedachte altijd geloofwaardiger te zijn. De uitdrukking "liegen of het gedrukt staat", is misschien daarom in de wereld gekomen.

Nu kan ik me voorstellen dat zelfs het koelste bloed, vermengd of puur, op kookpunt gebracht kan worden door een valse aantijging, door verdraaiing van feiten of door kleinering.
Als uw bloeddruk het toelaat, raad ik U toch aan, het relaas van de heer Mulder meerdere malen over te lezen. Dan zal bij U, net als bij mij, eventuele ergernis plaatsmaken voor een diep medelijden met de schrijver. Hoe ellendig om uit een milieu te komen waar Paatjes en Maatjes geen aanspraak konden maken op trots en dankbaarheid. Hoe triest om in Indië alleen een tjelana-monjet cultuur gevonden te hebben en na vele jaren (M. is 13 jaar abonnee geweest) Tong-Tong gelezen te hebben, ook nog.

*

Wat mij telkens weer bevreemd is, dat sommige figuren (en die hebben we in TT meermalen gehad) altijd weer tuk zijn op de z.g. "keerzijde van de medaille." Wanneer lezers schrijven over de goede dingen uit Indië, uit hun leven, dan worden die ogenblikkelijk aangevochten en eist men onmiddellijk verhalen over de keerzijde. Die zijde blijkt dan HUN zijde te zijn, HUN (geestelijk) milieu, hun leven, hun gedragingen. De medaille lijkt me in de eerste plaats al fout gekozen, want het gaat in feite gewoon om de binnenzijde van de ASEMMER. Het omschoppen van asemmers is een typisch Hollands kwajongens vermaak. Geen sterveling in Indië of Indonesië heeft ooit zin gehad een "krandjang kotoran" om te keren. Of het vuil is opgeruimd, verbrand of het ligt open en bloot. Dat is natuurlijk erg, maar minder ziekelijk dan alles keurig in een emmer te deponeren, deksel erop en dan toch weer een krankzinnige behoefte te hebben de boel ten toon te spreiden. Dit heet dan de beroemde "keerzijde van de medaille". Want mijnheer Mulder kan dan de huishoudsters beschuldigen van de grote invloed die zij hadden, wie waren de toeans dan wel die de oorzaak waren van het kwaad. Als we nu eens van het standpunt uitgingen dat de huishoudsters ook wel eens GOEDE vrouwen waren. Het laat zich al meteen raden welke romannetjes (inclusief die van ene mevrouw Szekely Lulofs) tot deze uitspraak hebben bijgedragen.
Soit, terug naar de mengbloedigen. M. noemt ze eigenlijk alleen in het laatste deel van zijn artikel, als een soort deurmat om zijn eigen assimilatie-complexen op af te schrapen. Het hele relaas heeft niets te maken met ons leven, ons denken en ons bestaan, maar met een bijna kinderlijke opvatting van het woord assimilatie.
Het betekent namelijk niet alleen: baaien met een gajong, tjèbok, van roedjak en gamelan houden, op jacht gaan. Evenmin betekent assimilatie voor ons Indo's karnemelk drinken, kletsen met de melkboer, geregeld closetpapier kopen, je rotlachen bij vorst en hagel. Ik ken ontelbare Indische mensen die een voorbeeldige Hollandse huishouding hebben, maar in levensopvatting ONVERVALST INDISCH zijn gebleven. Ik ken - de hemel zij geprezen - ook duizenden pur sang totoks uit Indië, die nog steeds een echte Indische huishouding, een Indische instelling hebben bewaard.. MET HART EN ZIEL.

Assimilatie is niet het aanleren van een gewoonte, elk nijlpaard kun je kunstjes leren, van kachels aanmaken tot karnemelk drinken toe. Echte assimilatie is een mentaliteits-verandering. En als zodanig vinden non-assimilanten het een vies woord. Het verliezen van een eigen identiteit is een droeve zaak!

Eenvoudige Indo's zijn in de eerste Nederlandse jaren overdonderd met de raad: assimileer, assimileer! Hiertegen heeft Tjalie zich sterk verzet. Noch hij, noch ik zijn ook maar voor één duizendste procent geassimileerd. Tjalie is als Indo gestorven en dat zullen honderdduizenden doen, zonder een centje spijt.

Ook zullen honderdduizenden Indo's de laatste adem uitblazen met het voldane gevoel dat ze de grootste zaligheid nl. die van het Hollanderschap verworven hebben. Ik gun ieder het zijne. Ook in het hiernamaals wordt rekening gehouden met voorkeuren: daar zijn grazige Weiden en eeuwige Jachtvelden, we zullen elkaar daar minder voor de voeten lopen dan in Tong-Tong!
Wat me verder van het hart moet:
Wanneer zal men eens ophouden over de Indischman, (Indo, Ind. Nederlander) te discussiëren, zijn gewoonten, zijn deugden, vreugden, te betuttelen en de z.g. discriminatie te "bespreken"? Nergens heb ik een artikel gelezen waarin men dat doet over Noren, Italianen, Engelsen, Roemenen, noem maar op, en hun land. Om over Joden en Surinamers maar helemaal niet te spreken. Maar Indische mensen, wat ze doen en niet doen, waar ze vandaan komen en waar ze wel en eigenlijk niet moeten zitten, daar wordt eindeloos over geleuterd, gezongen dat het gewoon je oren uitkomt. Komt het omdat we toch wel de verdraagzaamste, stilzwijgendste en handelbaarste minderheidsgroep zijn waar Nederland mee "opgescheept" zit. Om toch vooral goed te liggen bij de Hollanders doen genoeg Indo's daar ook braaf aan mee.
Wanneer de heer M. zijn artikel besluit met de wijsheid dat onze maatschappelijke klim en het accepteren van de verandering in ons leven, de beste reclame is voor assimilatie, dan beschouw ik dat botweg als DISCRIMINATIE van onze identiteit.

Wat een mens is, INNERLIJK BESCHAAFD of INNERLIJK ONBESCHAAFD, of je nu rijst met de handen of met een vork wenst te eten, dat is door assimilatie niet weg te poetsen. En dat geldt niet alleen voor ons, maar voor ELKE BEVOLKINGSGROEP. Wat mij betreft geen woord meer over de Indo. Er is meer tijd voor nodig om stomme opvattingen uit de weg te ruimen, dan wij nog te leven hebben.
In tegenstelling tot de innige hoop van sommigen dat de Indo eens geheel verdwenen zal zijn, is er het bewijs dat het aantal groter wordt.
HET AANTAL TROTSE INDO'S ja, dat aantal wordt zienderogen kleiner, dat wel.....

Lilian Ducelle

De Parelpoort

Voordat in China Mao Tse Tung de macht in handen kreeg werkte daar een Nederlandse zendeling onder de bevolking, hij bracht het evangelie en predikte eens over de Parelpoort van de hemel. Na afloop van de bijeenkomst schuifelde een gebogen, verschrompeld vrouwtje naar voren, drukte zijn hand tussen de hare en dankte bewogen terwijl de tranen haar over de wangen biggelden. Voldaan legde de zendeling zijn andere hand op haar schouders en vroeg, "Maar moedertje, wat heeft u nu zo getroffen in mijn preek?" Zij stamelde "O, ik ben zó dankbaar, als ik naar de hemel ga dan krijg ik eindelijk varkensvlees, dat kon ik bij mijn leven nooit kopen."
In het Chinees heeft het woord 'kauw' acht betekenissen al naar gelang van de intonatie die men er in legt.
De zendeling had steeds gepreekt over het varkenskot in plaats van, zoals hij bedoelde, de Parelpoort.

WIE WAT WAAR WANNEER?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:

- Opsporing of informaties over personen.
- Inlichtingen over diverse onderwerpen.
- Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET- COMMERCIËLE gebeurtenissen.
- Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderzins.
- Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag. REDACTIE TONG TONG

*

EXTRA BEWIJSNUMMERS UITSLUITEND TEGEN BETALING!

ML/KNIL Attentie

Het 18e squadron van het ML/KNIL houdt zijn jaarlijkse reünie en U bent eveneens welkom.
Datum: Vrijdag 17 oktober 1975. Plaats: Officiers Casino Vlb. Soesterberg, Kampweg 1, Soesterberg. Tijd: Vanaf 20.15 tot 24.00 uur. Kosten *f* 12,50 p.p. te voldoen aan de zaal (nassi goreng). Introductie: Toegestaan, echter uitsluitend manlijke personen (ongeacht rang of stand) gediend hebbend bij het voormalig ML/KNIL. Aanmeldingen: Telefonisch of schriftelijk vóór 13 oktober bij K. Merkelbach, Prins Hendrikplein 9, Apeldoorn. Tel. 05760 - 1 76 39.

REÜNIE "OUD-LAWANGERS"

Het is de bedoeling om in April 1976 een reünie in Zoetermeer te houden van ex-Lawangers. Om enig idee te krijgen hoeveel personen hiervoor interesse hebben, worden belangstellenden verzocht zo spoedig mogelijk contact op te nemen met: Richard Wessels, Reiderland 8, Zoetermeer, schriftelijk of telefonisch 079 - 21 23 51. **Zegt het voort!**

Gezocht: Mijn goede, oude collega's (gevangeniswezen). Voor de oorlog werkzaam: Fort Willem II te Ambarawa, nadien te Soerabaya:

KEUTER en WIERSMA

Inl. aan: A. Portier, Godwaldlaan 12, Etten-Leur. Tel. 01608 - 1 69 98.

MENCARI:

Tuan: J. A. Rogier (panggilannya Jopi)
Pulang ke Holland : th. 1957/1958.
Di Indonesia: Pegawai Landwaterkracht Bedrijf/Perusahaan Negara Untuk Pembangkit Tenaga Listrik (PENUPETEL) Jakarta.
Pensiun: Th. 1956/1957
Alamat lama: Jl. Alaydroes - Jakarta.
Hobbinya: Main Piano (Pianis).

FOTOGRAFIEËN VAN SOERABAJA 1920 - 1940

Er zijn plannen om een vervolg op het eerste deel "Fotografieën van Soerabaja" samen te stellen. Nu over de periode 1920 - 1940.
Wie kan mij helpen aan goede, scherpe foto's, ansichtkaarten van stadsgezichten, gebouwen, gebeurtenissen, etc. etc. uit de Krokodillenstad van genoemde periode?
Het toegezonden materiaal krijgt U na gebruik natuurlijk retour en er zal uiterst voorzichtig mee worden omgesprongen.
Wie helpt mee aan deze bundel Soerabaja herinneringen?

Correspondentie aan: G. H. Bartman
Isabellastraat 2[1]
Eindhoven

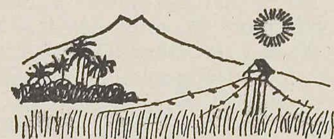
INDISCHE OVERLEVERINGEN

door LARMOYEUR

SEMARANG

Waarom men na de padioogst slametan houdt.

In 't Semarangse was heel vroeger eens een orang-tani. (landbouwer.) 't Was in de Hindoe-tijd en de stad was vol met Hindoe's. Ze leerden de mensen, hoe ze de grond beter konden bebouwen. Ook deze orang-tani had heel wat van hen geleerd.
Hij was geen orang miskin (arme man), had een flinke sawah met een aardig huisje.
Op een keer had hij z'n rijst geoogst. Al z'n familieleden hadden daarbij geholpen. Maar toen alles binnen was, was er van de schitterende sawah niets meer over dan een akelig stoppelveld, dat weer omgespit (met een patjol haalt men de grond naar zich toe) moest worden. Maar onze man schuwde het werk niet en moedig pakte hij z'n patjol en begon de grond om te halen.
Die eerste morgen echter was het zware werk nog ongewoonte voor hem en toen de zon tot hoog aan de hemel gestegen was, werd hij moe, o zo moe. Het kwam mede van diezelfde zon, die loom en suf maakt. Hij sleepte zich naar een beschaduwde plek onder een boom en ging slapen. In die slaap droomde hij. Hij droomde, dat Dewi Sri, de godin van de Landbouw, eraan kwam. Ze bleef bij hem staan en ze zei: "Goede man, lig hier niet zo lui te slapen, maar ga voort met het bewerken van je sawah. Als je vlijtig doorwerkt, ligt er over weinig maanden een rijke oogst voor je klaar."
Toen was ze weg en meteen was de toegesprokene wakker. Waar was hij?
Hij wreef zich de ogen uit. O, ja, op de sawah. En hij had geslapen. En...... hij had Dewi Sri gezien en ze had gezegd, dat hij werken moest. Met een sprong was hij overeind en bijna tegelijkertijd had hij de patjol te pakken en begon weer te graven. Maar waar stiet hij daar op? 't Was hard en 't was geel. Hij dolf het verder uit de modder op en ziet...... het was een gouden Hindoe-beeldje. Was het Dewi Sri? Hij maakte het voorzichtig schoon en liep toen hard met z'n schat naar huis. Daar ontdeed hij het van de laatste overblijfselen van de sawah en zette het in een prachtig kistje van houtsnijwerk. En voortaan bad hij er elke Malem Djoemahat (begin van de Vrijdag, dus Donderdagavond) voor. Of Dewi Sri alsjeblieft wou zorgen voor vruchtbaarheid van z'n akker.
En de eerste oogst daarna...... zeldzaam rijk was de padi in de aren geschoten, vol en goudgeel waren de korrels. Het was een weelde, een weldaad. En ootmoedig bedankte hij de helpende godin. En uit dankbaarheid gaf hij een grote slametan.
Zo blééf het voortaan; hij bad voort tot z'n Hindoebeeldje, elke oogst was rijk en na elke oogst werd er feest gevierd. En dat doet ieder op Java nu nòg.
Het beeldje bevindt zich bij een oude Javaan in Semarang; hij is het achter-achter-achter-kleinkind van die gelukkige orang-tani uit de Hindoe-tijd.

Overgenomen uit: Indische overleveringen", Uitg. W. Thieme.

YANG MENCARI:

Nama: Moesikam
Ex Pegawai Landwaterkrachtbedrijf/ Perusahaan Listrik Negara di Bandung.
Alamat baru: Jl. Kiaracondong
Gg. Soma I/12 B, Bandung.
Alamat lama: Perumahan P.L.N., Dayeuhkolot, BANDUNG.
Kirim kabar selamat, dan ucapan salamat untuk meneer J. A. Rogier.

HERDENKING

Ik zou Mevrouw Otto-Prins er op willen attenderen, dat op de tentoonstelling in Delft "1821 dagen onvrijheid", gehouden van 25 april - 15 juni 1975, een kleine afdeling gewijd was aan de oorlog in Z.O. Azië met foto materiaal uit de diverse kampen en dat er in het Oorlogsmuseum in Overloon een (weliswaar kleine) afdeling eveneens gewijd is aan de oorlog in Indië met foto's van niet alleen de krijgsgevangen kampen, maar ook van de vrouwen en mannen kampen op Java. Dus helemaal vergeten zijn we beslist NIET.

Th. Lans.

Zoals U het stelt lijkt het of het een bijzondere gunst is dat na 30 (dertig!) jaar eindelijk eens iets bekend wordt over onze bezetting, onze strijd. Alle tentoonstellingen betreffende de oorlog in Azië zijn op nadrukkelijk verzoek, op aanhoudend aandringen van de betrokkenen tot stand gekomen. De grote herdenking op 15 Aug. 1970 (Voor de eerste maal, voor de laatste maal) heeft jaren van voorbereiding gekost door een Comité van mensen uit de Jappenkampen. Er is van Nederlandse zijde GEEN CENT belangstelling geweest. Terwijl er in Nederland lustig op los werd herdacht, elke schadeclaim van de wereldoorlog werd ingelost. En al die jaren werd gedaan of de oorlog in Azië een soort welverdiende straf was op ons zondige (koloniale) leven! Waar Nederland natuurlijk part noch deel aan heeft gehad! Laat me niet lachen! Of is het: ik kan toch niet altijd huilen?

L.D.

*

NIET MEER AAN DENKEN.

Mag ik even inhaken op het artikel van J.Oa 15 aug. 1945-1975? (T.T. No. 5) Hij heeft gelijk, dat onze oorlog in de Pacific werd doodgezwegen. Eén voorbeeld, eentje maar.

Mijn zoontje zit in de zesde klas. Jonge onderwijzer. De kinderen kregen opdracht om in de familie te vragen naar herinneringen aan de oorlog.

"Alles, wat er aan herinnert". Aldus de meester. Junior riep enthousiast: "Mijn Opa heeft nog zijn etensblikjes en lepel en mok uit het Jappenkamp, meester!" Verbijsterd keek meester hem aan en vroeg, of hij wel helemaal goed was, want: "Natuurlijk bedoel ik onze oorlog tegen de Duitsers. Met die van de Pacific hebben we in Holland niets te maken!" Zoon beledigd en Ma verdrietig. Ach, ach, hoe toch die geschiedenis?

Ik herdenk 't op mijn manier. Door op 15 aug. een kaarsje te branden in onze kerk. Of door 's avonds 7 soorten bloemen te strooien op een viersprong. Doe je 't overdag, dan zijn de bloemen in 5 min. platgereden. Ja, misschien ben ik toch wel raar, zoals vele dorpsgenoten denken, want ik ben een Indische, nietwaar? Dus vreemd!

Mevr. L. Sp.-Sch.

WAT WE VERGETEN

We gedenken in augustus de dag van de bevrijding uit het kamp, die zo velen van onze geliefden niet meer mochten meemaken. Het was in Pakan Baru aan de spoorweg en iedereen was te moe om blij te zijn. Een dag als alle kampdagen, aantreden en vlaggen hijsen was het enige verschil. Niemand luisterde naar de toespraken, verveeld. Ik denk vaak aan de dagen dat de oorlog kwam. Aan de mooie woorden. Zoals: Wij zijn hier driehonderd jaar, wij blijven hier nog driehonderd jaar. Dat zeiden ze zelfs nog in het kamp na een jaar! Na vijf waren we er al uit als stoere kolonisator. Dan: beter staande sterven dan knielende leven! Na een maand kropen we over de grond en bogen als knipmessen en schreeuwden: Kéré ! !

Die zich doodvochten, waren de Jappen. Niet blind, maar fanaat en gelovend aan de zonnegod. Maar zoals de meeste gewone mensen gewoon denkend, nuchter. Met verantwoordelijkheidsgevoel tegenover hun vaderland, opofferingsgezind.

We zaten nog net niet in het kamp, waren nog in oorlog, toen op een avond onze commandant vroeg: wat moet je eigenlijk willen opofferen als er oorlog is. Mijn antwoord was: je moet er op rekenen dat je alles kwijt raakt, dat je hele gezin wordt gedood, dat je zelf dood gaat, en dat je daarna de oorlog nog verliest. Ik ben echt niet dapper, daarom leef ik. Maar waarom zo'n grote mond? De Jap deed het wel. De Jap was wreed, maar ook voor zich zelf en voor zijn eigen mensen, want het was oorlog. Maar hij plunderde niet en verkrachtte geen vrouwen en dergelijke dingen meer, en als het gebeurde werd de dader streng gestraft. Met de dood. Hun regering gaf opdracht om te plunderen, voor de regering. Natuurlijk waren er uitzonderingen, maar bij de andere legers was het, laten we zeggen niet ongewoon.

Ik heb respect voor de Jap gekregen, wat niet hetzelfde is als liefde. Plichtsbesef, saamhorigheidsgevoel in het kamp stond geheel los van afkomst, opleiding, rang of graad. Ik ken een eenvoudige landstormer, toevallig een Indo, die als het corvee afgelopen was, zijn tijd besteedde bij een stervende, om hem te helpen in zijn laatste momenten.

We vergeten de Ambonnezen die ons na de kamptijd uit het vuur sleepten en duizenden mensenlevens gered hebben, daar praat niemand meer over, alleen over de groep provo's, terroristen en would-be brani-schoppers van nu in Holland.

We vergeten ook de humor, in het kamp waardoor we zijn blijven leven. Maar als arts denk ik vooral aan de volkomen vergeten groep verplegers in het kamp, die uit de dysenteriebarakken. Als arts zonder obat liepen we meer als een dominee of pastoor langs de zieken, troostende als het kon. Maar die verplegers gingen 12 uur op en 12 uur af in Pakan Baru, de ene steekpan na de andere legende en met bladeren pèpèrende, haast zonder rust. Er waren nare jongens bij, ook bij de zieken en bij de andere kerels. Maar zij hebben het mooiste en het grootste werk verricht. En ze moesten doorgaan toen we al vrij waren.

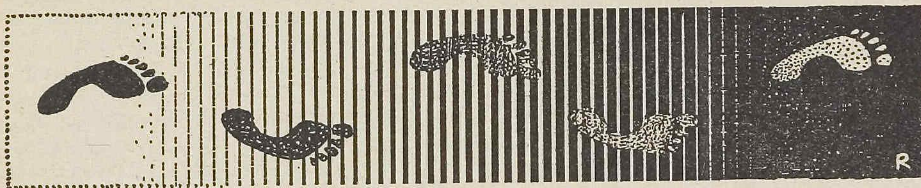
Ik heb artikelen gelezen over allerlei flinke kerels, ook artsen maar nooit over die oude bobberlappen en die militieverplegers vol toewijding.

Van mij, als arts die niets presteerde, een eresaluut voor al die kerels.

We vergeten ook de grote massa Indonesiërs die ons hielpen waar het maar kon, met groot gevaar voor zich zelf, mensen die je niet kende. We denken alleen aan die bersiap en dat deel van de bevolking dat zoals een plunderend leger het pleegt te doen, roofde en moordde.

F. Cramer, Malaga.

VOETSTAPPEN IN 'N ANDERE WERELD

DE INVLOED VAN RINGEN

door Rijklof van Goens

De beide hieronder volgende voorvallen zijn interessant genoeg om ze aan de vergetelheid te onttrekken. Ik geef ze weer in de volgorde waarin ze mij ter ore kwamen. Het eerste geval betreft de ring van Gramse Brinkman, het tweede verhaalt over de invloed van een eeuwenoude zegelring.

Ik leerde Van der Pant, die veel ouder was dan ik, in de beginjaren van mijn krantenloopbaan kennen. Hij was ongelukkig in de liefde en daardoor een eenzaam man. Ik voelde me tot hem aangetrokken en zocht hem van tijd tot tijd op in zijn pension. Op zekere dag informeerde ik naar de opvallende ring die hij droeg. Hij glimlachte en antwoordde: "Dat is de ring van Gramse Brinkman, de moordenaar. Hij gaf hem mij de dag voor hij (hij was veroordeeld tot de doodstraf) zich in zijn cel ophing. "Hij kan je van dienst zijn", zei Gramse Brinkman. "Draag hem en kom je ooit in moeilijkheden, toon dan de ring!"

Er kwam een tijd, dat Van der Pant inderdaad in moeilijkheden kwam. Zijn werk bracht hem op een dag naar een café in een niet al te beste buurt in een der grote steden van Java. Daar werd hij langzamerhand omringd door obscure lieden. Zich bedreigd voelend, toonde Van der Pant daarop de ring. En zie, degenen door wie hij zich bedreigd voelde, verwijderden zich daarop onopvallend.

Het verhaal over de tweede ring heeft een occulte inslag. Het betreft een zegelring die minstens anderhalve eeuw oud is. Degeen die mij dit verhaal vertelde ken ik te goed om aan zijn woorden te twijfelen. Het is een man die kan bogen op voorouders die in de Compagniestijd hoge posities bekleedden. Een hunner moest, toen hij in de 17de eeuw lid van de Raad van Indië werd, een zegelring dragen met een familiewapen. Daar hij niet kon bogen op adellijke voorouders, ontwierp hij zelf dat wapen. Het is niet bekend of de ring die hij mij toonde uit de 17de eeuw stamt. Wèl is zeker dat de ring die hij op 5 december 1953, toen hij, pas terug uit Java, van een oude welgestelde tante kreeg, minstens anderhalve eeuw oud is.

"Deze ring", zei hij tot mij, "is een soort van djimat. Het is geen Indische ring. Dit is Europees goud en dit wapen dat er in is gegraveerd is ook het werk van een Europese kunstenaar. Hier is dus geen sprake van welke hocuspocus ook, maar toch heeft deze ring een heilzame uitwerking.

Mijn tante vertelde me, dat het de ring was die mijn oom, administrateur van een grote theeplantage op Java, jarenlang had gedragen. "Het ging hem goed", deelde mijn tante mee. Hij kwam als jongste employé in de thee en klom op tot administrateur. Bij zijn laatste bezoek aan mij hier in Nederland, liet hij de ring achter. Hij wilde die niet langer bij zich hebben, omdat het een oud familiestuk is en hij wilde voorkomen, dat de ring wegraakte. Ik heb hem nooit meer teruggezien. Hij werd enige tijd na terugkomst op de theeplantage die hij beheerde, vergiftigd. Zijn vrouw hertrouwde met een apotheker te Bandoeng. ......niet lang na dat huwelijk werd zij door die man (die naderhand zelfmoord pleegde) vergiftigd".

Mijn kennis werd door dit verhaal zo beinvloed, dat hij zich in Nederland naar een helderziende begaf. Deze was zeer geinteresseerd in de ring. "Wat is die oud", zei ze. "O, waar is die ring geweest? Wie heeft haar het laatst gedragen?" En daarop vertelde ze, hoewel ze nooit in Indië was geweest, allerlei bijzonderheden over een theeonderneming. "En nu", eindigde de helderziende, "zal ik u een goede raad geven, die u niet moet vergeten. Die ring is nu in goede handen. Ze zal u voordeel opleveren. Natuurlijk niet direct, maar in de loop van tijd. Zorg dat u die ring niet kwijt raakt. Draag haar of bewaar haar goed, want als ze uit uw bezit raakt, zal het geluk verdwijnen".

De raad werd door mijn kennis opgevolgd. Hij liet de ring omvormen tot een damesring en schonk haar aan zijn vrouw. Zij droeg hem een tijd lang, maar vrezend dat de steen waarop het familiewapen is aangebracht schade zou oplopen, kwam zij er toe de ring op een bijzonder veilige plaats te bewaren. Op de vraag van mijn kennis wie de ring zal erven, antwoordde zijn vrouw (het echtpaar heeft twee zoons en een dochter): "Die laat ik na aan mijn liefste schoondochter of aan mijn dochter".

Op mijn vraag hoe het hem in de jaren na 1953 was gegaan, glimlachte mijn kennis. "De voorspelling van die helderziende is voor de volle honderd procent uitgekomen", zei hij. "Ik kan tevreden zijn! In 1966 kreeg ik al mijn geld terug uit Indonesië. En ook overigens is het mij sinds 1953 steeds goed gegaan. Niet ineens, zoals de helderziende ook destijds zei, maar langzamerhand. Ik had het aanvankelijk zéér moeilijk. En later kwamen er ook grote moeilijkheden, maar ik ben er altijd met vlag en wimpel uitgekomen. Het is hoogst merkwaardig."

"Si Japie hij klets altijd over grote genderoewoh hier....."

Herinneringen aan ons voormalig Nederlands Oost-Indië

NA DE WERELDBRAND 1945 - 1950 (IV)

In Zuid-Borneo was het een chaos, gevolg van de Japanse "erfenis" en extreme actie. Er heerste een sfeer van "don't stay too long in the same house". Dit is géen lugubere grap maar het letterlijk advies van de commandant van het nog aanwezig Australische garnizoen, majoor Barnett. En sommigen hebben zich ook aan dit advies gehouden en vertoonden zich zeker 's avonds ook niet op straat..... Op deze, mijn eerste na-oorlogse jaren in Zuid-Borneo, zal ik graag wat dieper ingaan, omdat zij waren "the best years of my life"!, waarmee ik overigens bepaald niets onvriendelijks bedoel t.a.v. latere ervaringen.

De eerste kennismaking met extremistische acties, reeds kort na mijn dienstaanvaarding, was spectaculair maar weinig bemoedigend. Dank zij het effectief optreden, optimaal van toch minimaal aanwezig kader, waarbij de inspecteur van politie Elbracht en de assistent-wedono Nafiah een moedige, leidinggevende rol hebben vervuld, werden de aanvallen afgeslagen met achterlating van enige doden aan de zijde der extremisten; aan onze zijde geen verliezen. Achter mijn bureau bij het open raam, lag een samoerai-zwaard dat zijn doel (mij) had gemist, omdat ik net weg was voor een bespreking met de heer Oberman. De aanvallen waren wel hoofdzakelijk gericht op het, overigens minieme politie-wapen-arsenaal. Men durfde kennelijk een confrontatie met het nog aanwezige Australische garnizoen, dat uiteraard veel beter geoutilleerd was, niet aan. Tegen de politie durfde men het wel aan en bij een wellicht kleine "buit" zou bij het slagen van deze acties het "moreel effect" àlles vergoed hebben!

Dat was het "welkom vreemdeling", maar ik wist meteen wel waaraan ik toe was. Majoor Barnett was zo ingenomen met het politioneel optreden - waarvan hij zich overigens, op mijn verzoek, afzijdig heeft gehouden bij het direct gestart omvangrijk onderzoek - dat hij vóor het op handen zijnde vertrek nog extra Lee Enfield-rifles afstond, die natuurlijk in dank werden aanvaard maar eigenlijk voor de wat tengere Indonesische manschappen minder geëigend waren.

Problemen van onvoldoende uitrusting.

Wat het politie-korps betreft: de bewapening was zeer onvoldoende, de vervoermiddelen idem dito, kleding en uitrustingsstukken spons er over, opleiding embryonaal, kazernering minimaal; de supply eiste bijzondere aandacht. Kader onvoldoende maar toegewijd! Aangezien de dienstuitoefening van de politie zonder voldoende bewapening niet behoorlijk of zelfs redelijk mogelijk was (onder deze uitzonderlijke omstandigheden!) liet ik - om te beginnen - 500 wapenstokken à *f* 0,60 p.s. aanmaken; tekenend voor de korpsgeest was het, dat men dat - eigenlijk als oppassers van een nachtveiligheidsdienst...... - accepteerde, **faute de mieux!** Het kader beschikte tenminste over vuurwapens, maar het duurde tot juni 1946 dat in het een en ander echt verbetering kwam. Aan de zendingen uit Batavia (departement B.B.) ontbrak soms veel, dat niet conform het connossement werd afgeleverd, maar dat vonden we al niet zo belangrijk meer......, tevreden, zij het niet voldaan zijnde met hetgeen wèl werd ontvangen! Wat de voeding betreft kon begin juli 1946 gerealiseerd worden, dat in Zuid-Borneo vanuit Bandjarmasin met een centrale bevoorrading kon worden begonnen op gelijke basis als geldend voor het K.N.I.L.

Ik wil hier toch wel in het bijzonder gedenken de mannen-van-het-eerste-uur, die stonden voor een heel zware opgave: de inspecteurs van politie Elbracht en Noordhoorn, de ass.-wedono Nafiah in Bandjarmasin en de inspecteur van politie Salari in Kandangan-Hoeloe Soengei met hun manschappen. Men bedenke - even maar! - dat ons ressort (Z.-Borneo) véél groter is dan Nederland!

Ik beschikte aanvankelijk niet over méer kader, afgescheiden nog van de noodzakelijke "screening" in de politie-onderdelen en het ging toch in de allereerste plaats om (te proberen) de openbare orde en rust te herstellen en te handhaven, zoals dat zo mooi geschreven staat.

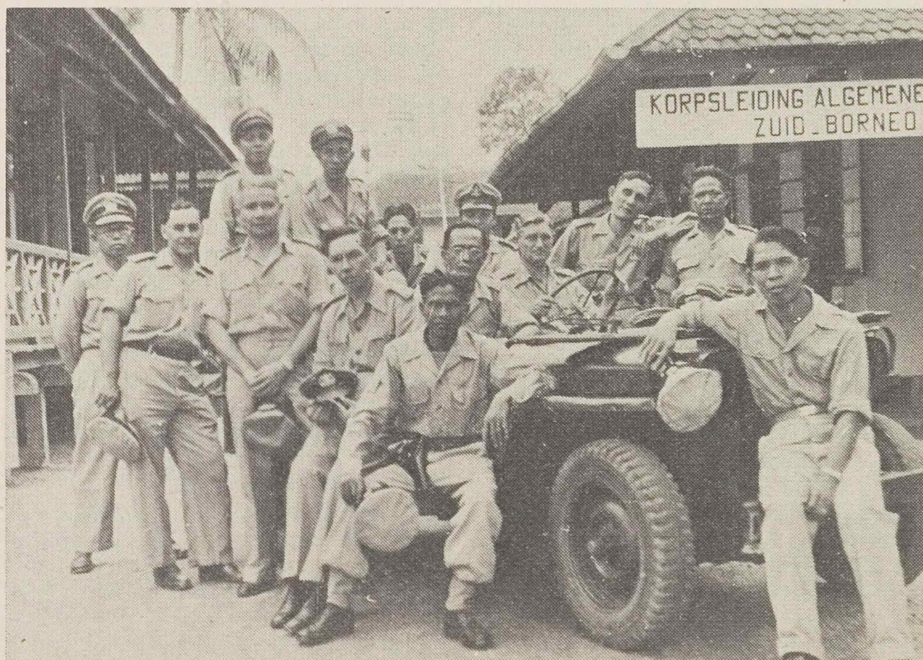
De eerste gelegenheid om in Batavia op het departement B.B. de belangen te bepleiten heb ik uiteraard benut, het ging per nachtstraaljager (zwart, luguber, wél zéer snel) in de staart, languit. Na het opstijgen bleek, na enkele minuten, er ergens wat mis te zijn en moest worden teruggevlogen. Dat was voor mij weer eens een heel nieuwe ervaring, maar nadat het euvel verholpen was, ging het verder feilloos Kemajoran-waarts. [1])

Ik wist mij in alle opzichten gesteund en gestimuleerd door resident Oberman, een autoriteit van grote allure met begrip voor de "nieuwe tijd" zonder uit het oog te verliezen dat in die "nieuwe -stijl-in-wording" - en ook hier moest de spits afgebeten worden! - goodwill een eerste, stringente eis was. En er moesten inderdaad vele, vele moeilijkheden worden overwonnen, zelfs óók van een zijde (M.P.) waarvan in feite medewerking mocht worden verwacht, terwijl ook "lange tenen" moesten worden ontzien. Ik zal daar verder niet op in gaan.

Bridgen temidden van de woelingen.

Wel wil ik hier nog een staaltje (!) van de buitengewoon strategisch-psychologische visie - zo zie ik die althans - memoreren van de Chief Conica, kolonel Oberman (in Nederland enkele jaren geleden overleden), die bij mij altijd met gróot respect in dankbare herinnering zal blijven voor hetgeen ik, als politie-korpschef en privé, van deze gróte, letterlijk en figuurlijk, Mens en Autoriteit heb ondervonden!

In de goed verlichte voorkamer van de residentswoning werd enkele malen **gebridged** - jawel! - i.c. door het toen enige bridge-viertal in Zuid-Borneo: Oberman, dr. de Vries (Oelin hospitaal), de Koning (Javasche Bank) en ondergetekende. Er werd wel eens geschoten in de buurt, in een nog zéer

Een groepsfoto uit de jaren 1945-'47 van het corps Algemene Politie in Bandjarmasin.

spaarzaam verlicht Bandjarmasin, maar het heeft het bridge-genoegen - ernstig beleefd - nimmer gedrukt en we gingen na afloop gewoon huiswaarts; extra bewaking is er nooit geweest.

Resident Oberman werd opgevolgd door resident P. S. J. Ablij en daarna door resident A. G. Deelman, onder wie ik tot mijn vertrek naar Bandoeng op gewaardeerde wijze heb gediend. De samenwerking met de troepencommandanten, de Lts. kolonel B. P. de Vries en Ohl (alle voorletters van laatstgenoemde kan ik mij niet meer precies herinneren, sorry!) was prima, met goede "understanding" voor wederzijdse bevoegdheden en mogelijkheden; hetzelfde geldt ook de officier van justitie mr. Bonn.

Bij de dienstleiding in Batavia heb ik veel gedaan gekregen - wat inderdaad hoog nodig was! - maar helaas kon ik, tenminste niet zo spoedig als gewenst was, geen jungle rifles verstrekt krijgen voor mijn stoot-brigade, die inmiddels was geformeerd van toegewijde, loyale manschappen, Indonesisch geëncadreerd. Er zou geen passende munitie voorhanden zijn, want die had de Marine nodig, werd mij gezegd. Met verklaarbaar genoegen kan ik getuigen, dat dàt voor mij geen probleem was, want ik wist dat in Hollandia (N.G.) volop munitie te bekomen was, zoals trouwens ook veel ànder materiaal, waar later de U.S.A. geen raad mee wisten **(but that's an other story !).** En in Hollandia was mijn collega cvp. Grünewald, die mij zeker zou kunnen en willen helpen. Hij heeft mij niet teleurgesteld! Na mijn verzoek, via een vliegenier, kreeg ik per kerend vliegtuig **"in hands"** ruim voldoende voor de intussen toch uit Batavia verstrekte jungle karabijnen. Het is niet moeilijk om zich voor te stellen, welk grandioos effect deze rifles hadden voor mijn stootploeg, en zo verdiend want deze ploeg heeft, bij nacht en ontij zéer actief, héel véel verzet, vooral ook in preventief opzicht !

Uitbreiding en acties van het Politiecorps.

Het korps Algemene Politie in Zuid-Borneo werd successievelijk uitgebreid met de cvp. De Boer, Koop, Hafkamp (Bandjarmasin), de cvp. Authier (Kandangan, Hoeloe Soengei) en later de cvp. Beer (ex-det. cdt. Martapoera), o. m. de ivp. Klaar en, zonder anderen ook maar iets te kort te willen doen, de ivp R. W. Schmidt (det.cdt. Barabai) en J. Jongeboer (det.cdt. Amoentai), die met de cvp. Authier en de ivp. Salari in de Hoelei Soengei een hechte eenheid vormden. In Bandjarmasin noem ik nog met grote waardering de mantri politie R. Soetasno, een prima rechercheur en een geziene Javaan tussen de Bandjarrezen, dat zegt wel iets! Ook de ivp. J. J. Bruinier op Kotabaroe/Pegatan (P. Laut) deed het zeer goed.

De ivp. J. Elbracht werd Koninklijk onderscheiden; de uitreiking vond plaats op het exercitie-terrein - met politionele honneurs - uit handen van het toen op inspectie zijnde onderhoofd van de A.P., Batavia, L. M. R. le Bruyn, onder grote belangstelling. Ik heb dat voor deze uitmuntende en intègre functionaris (later hivp.) buitengewoon op prijs gesteld. [2])

De ass. wedono M. Nafiah werd voor zijn moedig optreden tijdens de aanvallen op het politie-commissariaat en de kazerne bevorderd tot wedono van de residentie-recherche.

Op 31 augustus 1946 was het mogelijk ter ere van de 66ste verjaardag van H. M. Koningin Wilhelmina, en haar 48-jarige regering, uit de dagverblijven-kas (!) selamatans te organiseren voor **alle** detachementen, hetgeen op voorgeschreven, passende wijze met een toespraak, een heilwens voor H.M. en het hijsen en inhalen van de Nederlandse vlag, met vlaggen - parade - ceremonieel, plaatshad om 6. en 18 u.

Ik zal deze Z.-Borneo-ervaringen besluiten met een kort résumé van de ernstigste calamiteiten tijdens mijn korpscommando okober 1945 - september 1947: extreme (antigezags) actie; twee malen aanvallen op politie-commissariaat en kazerne Bandjarmasin; ongeregeldheden Marabahan; infiltraties in Bandjarmasin, Kotabaroe, Sampit, Kotawaringin, Pleihari, Koeala Kapoeas, Hoeloe Soengei; aanval op politie Barabai; vorming van diverse geheime verenigingen; sterk verhoogde activiteit S.K.I. (ledental einde 1946: 30.000 en een 30-tal afdelingen); vele en gróte branden, o.a. van het havencomplex (tot klaarheid gebracht) en de gevangenis te Bandjarmasin; grote goedangbrand te Kandangan (opgehelderd); verspreiding opruiende pamfletten en dreigbrieven; aanslagen op de Kiai Besar en mantri's politie Kandangan; beschieting auto DA-I van resident Ablij met de inzittenden Kiai's Besar Raden en Asikin Noor (de autokap werd over de gehele breedte, iets achter de chauffeursplaats, geperforeerd. Onmiddellijk na het gebeurde op de weg naar Kandangan, werd door het leger (overste Ohl) een actie ingezet, gesteund door de politie; een der daders kon worden gearresteerd); het werpen van een handgranaat naar de auto van de Kiai Besar en de assistent-resident van de Hoeloe Soengei, tussen Kandangan en Rantau; zware verwondingen aan politie-manschappen; burgerlijke vertakking van militair complot (arrestatie hoofdaanleggers en een anonieme briefschrijver); vele, opgehelderde rampokkerijen; terreur en een roofmoord daterende uit de Jap. tijd (1942); politionele medewerking bij collaboratie-onderzoeken c.a.; informatieve medewerking (Javanen-relief) i.v. m. de zeer langzaam vorderende afvoer naar Java van de "romusha's", even vele haarden van onrust in Z.-Borneo. Ten slotte: alleen al in Bandjarmasin werden in november/december 1946, 32 politieke vergaderingen, w.o. het eerste S.K.I.-congres, gehouden en gecontroleerd.

Gezelligheidsleven in Bandjarmasin.

Maar er kon ook weer worden gesport (voetbal, er was een "Bianchi-beker"), getennist (Hordijk, de Persijns e.a.), in de societeit kwam men geregeld, gezellig ook voor een bridge-drive en een kindervoorstelling, georganiseerd - als ik me dat goed herinner - door mevr. Reindorp (met succes). Bandjarmasin werd ook bezocht door de directeur B.B. de heer Hoven, de sultan van Pontianak, en de sultan van Kotawaringin.

Het was in september 1947 zo ver, dat ik afscheid moest nemen van dit, mijn mooiste ressort van mijn carrière, waar niet tot werkelijkheid is geworden het bijgeloof, dat een ieder die de Barito had horen "zingen" terugkeert naar dit land. Ik heb het namelijk ervaren tijdens een voor mij georganiseerde boottocht op de Barito, waar in het samen-

(lees verder pag. 14, 3e kolom)

MISO

Naast sojaproducten als tahoe en timpih die o.a. in diverse delicatessezaken te krijgen zijn, vindt u er ook de minder bekende als tamari en miso.
Tamari is een smakelijke saus die toegevoegd kan worden aan soepen, sausen, bereide schotels, gekookte of rauwe groenten, vis etc.
Miso, is een sojapasta die gemengd kan worden door gerechten van welke men 't eiwitgehalte wenst te verhogen. Maar er kan ook een lekkere hartige bouillon van gezet worden door een beetje in een kopje te doen en met kokend water op te gieten. Over deze miso vertelt Dr. S. Akizuki van 't St. Francis Hospitaal in Nagasaki ons een verhaal waar we stil van worden......
"Mijn ouders waren geen boeren maar woonden tot hun twintigste jaar op 't platteland. Voor zover ik weet waren zij nooit ernstig ziek geweest. Als zij kou hadden gevat, namen zij een huismiddeltje waardoor zij gingen transpireren. Ik daarentegen had van alles gehad. Dyfterie, longontsteking, ik hoestte veel.
We verhuisden naar Nagasaki aan de zeekant van de stad, waar vis in overvloed te krijgen was. Groenten waren er schaars. En geleidelijk hield mijn moeder op ons miso-groentensoep te geven. Mijn ouders hadden niet 't minste begrip van 't waardevolle van de miso in 't Japanse menu. En autoriteiten op gebied van de voedingsleer adviseerden eieren, melk en vlees boven miso-soep.
Ik kreeg longtuberculose.
Van de vele Westerse medicijnen die ik innam was er niet een die genezing bracht. Toen besloot ik mijn constitutie te veranderen; ik wist dat ik dan van mijn ziekte zou kunnen genezen. Maar hoe verandert een mens zijn gestel? Met een ander diëet.

En ik besloot over te gaan tot uitsluitend rijst, groenten en miso-soep.
Het was oorlog en er waren maar heel weinig doktoren beschikbaar, zodat ik, ziek als ik was, toch mijn bed moest verlaten om mijn plichten als arts te vervullen. Ondanks mijn t.b.c. was ik toch ingelijfd.

Dat ik in staat was de moeilijke omstandigheden 't hoofd te bieden schrijf ik toe aan mijn diëet van miso.
Ik raakte overwerkt en om mijn conditie te verbeteren ging ik weer op 't platteland wonen. Totdat ik na enige tijd toch mijn werk in 't hospitaal weer moest hervatten.

Ik nam miso-soep ook op bij de behandeling van tuberculose. Ik probeerde ook alleen bruine rijst, toen vegetarisch eten, later daaraan toegevoegd zuivelproducten. Maar al gauw keerde ik terug tot miso-soep.
In die tijd introduceerde de Westerse geneeskunde vele middelen tegen t.b.c. zoals Streptomycin en PAS (para-amino salicylic acid). Deze medicijnen bewezen, vele gevallen van t.b.c. te genezen. Er werden ook verbeterde chirurgische methoden toegepast en 't viel niet te ontkennen dat deze nieuwe medicijnen en technieken efficient waren. Maar ik heb er nooit bij vergeten, dat INDIEN EEN MENS ZIJN CONDITIE NIET VERBETERT, ZIJN ZIEKTE NOOIT GEHEEL ZAL GENEZEN.
En ik ben er van overtuigd dat misosoep een belangrijk deel moet zijn van zijn dieet. Miso is een bemiddelaar. Het vermeerdert de waarde van elk ander voedsel en maakt dat 't lichaam 't makkelijker opneemt.
Moderne medici recommanderen melk, eieren, tomatensap enz. Misosoep wacht nog steeds op waardering."
Hij vertelt verder:
"De 9e augustus 1945 viel de atoombom op Nagasaki. Duizenden stierven een folterende dood door de radioactieve straling die zich over de met de grond gelijk gemaakte stad verspreidde. Bij sommigen deed zich een wonder voor. In 't ziekenhuis, dat maar een mijl verwijderd stond van de plek waar de bom explodeerde hadden mijn medewerkers en ik lange tijd alleen maar gegeten van de grote voorraden bruine rijst, tamari, miso en "wakamé", een soort zeewier voor in de soep.
Geen van ons heeft geleden van radioactieve bestraling".
Dr. Azuki wenst vurig dat eens de wetenschap zó ver zal zijn dat alle kostbare geheimen van miso ons onthuld zullen worden.
En wij hopen 't mèt hem.

Plantersvrouw.

Voor correspondentie :
Mevr. H. M. Marsman, Calfen 120, Ossendrecht

(Vervolg: "Herinneringen aan ons voormalig N.O. Indië")

vloeien van deze grote rivier en de Martapoera dat "zingen" duidelijk voor mij hoorbaar was. Ik heb dus dat wonder ervaren, maar ben niet teruggekeerd......
Mijn opvolger was de cvp. A. J. O. Koop.
In de "Soeara Kalimantan" van 4 september 1947 werd een uitgebreid, zeer waarderend verslag opgenomen van mijn afscheid aan Z. Borneo. (in Bandjarmasin en Kandangan). Het was inderdaad overgetelijk, die ondervindingen met en van al die mensen, met wie ik zo harmonieus heb samengewerkt.
In het eveneens Indonesische blad "Pandji Ra'jat" van 31 oktober 1947 werd een grote foto geplaatst van alle politie-functionarissen in Bandjarmasin, met hartelijk, waarderend onderschrift.
Het afscheid aan de haven op de dag van mijn vertrek was hartverwarmend en dat zal altijd in mijn gedachten voortleven: het muziekkorps, de saluutschoten van "mijn" stootploeg-met-de-jungle-karabijnen, ongekend veel wegbrengers, het "Wilhelmus" èn het "Indonesia Raja", tranen......
Tabé Kalimantan Selatan, tiada ketemoe lagi, tjintakoe......
Adieu Zuid-Borneo, mon amour......

J.K.H.B.

(wordt vervolgd)

[1]) Met vliegtuigen van de K.N.I.L.M. maakte ik later nog enkele dienstreizen naar Batavia en ook eens - met de resident c.s. - een vliegtocht per "Catalina" over het oerwoud - ideaal voor Bruynzeel, dacht ik - van Z. Borneo tot P. Laut, Kotabaroe/Pegatan, een zeer interessante tocht, wel (veel) minder snel dan met die andere planes.

[2]) Van de hiergenoemde functionarissen zijn in Nederland - voor zover mij bekend - overleden de HH. L. M. R. le Bruyn, E. de Boer, A. J. O. Koop en J. Elbracht. R.I.P. -

Heden nam God plotseling tot Zich, Zijn kind, onze geliefde en zorgzame echtgenote, moeder, groot- en overgrootmoeder,

CHRISTINA HINDRIKA VAN DER MOLEN

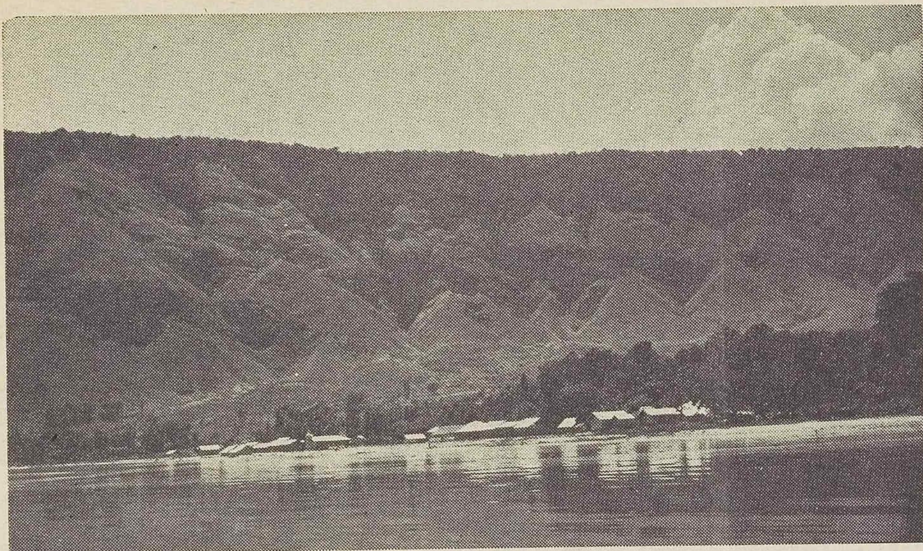
echtgenote van GERRIT VAN IJPEREN,

eerder weduwe van JOHAN LUDWIG GOTTLIEB DIETZEL

Op de leeftijd van 76 jaar.

Waterlandkerkje: G. van IJperen
Wassenaar: H. G. J. Dietzel
Voorschoten: C. E. Mulder-Dietzel, J. Mulder
Waterlandkerkje: G. E. Dietzel, L. C. Dietzel-de Back en kinderen.
Arnhem: E. G. Roelofs-Dietzel, Th. Roelofs, Sonja

Waterlandkerkje, 13 september 1975
Stroopuit 135

Gezicht op Silalahi, aan de noordkant van het Toba-meer.

Toerisme in Sumatra

"Het is waar, wat JHR gezegd heeft in T.T. van 1 juli. Het IS nog pionieren met het toerisme in dit geisoleerde deel in Indonesia.
In dit opzicht verkeert Atjeh nog in de kinderschoenen in vergelijking met bijv. Bali, Java en de Oostkust van Sumatra. Doch voor mij is dit juist een uitdaging om te bevestigen, dat de vooruitzichten hier wel degelijk goed en uitvoerbaar zijn. Ook in Atjeh komen de veranderingen (ten goede). Langzaam, doch zeker zal de weg goed worden.
De olie, die er aan de Oostkust van Atjeh in 't Lhok Seumawese wordt gevonden, trekt mensen aan, ook buitenlanders, zoals Amerikanen, Fransen, Nederlanders, ed.
Tot nu toe zoeken deze mensen hun afleiding in Medan, Penang, Kuala Lumpur, Singapore, ed. Waarom moeten zij dat BLIJVEN doen? Ligt voor de hand, omdat daar de faciliteiten en andere accomodaties te krijgen zijn. In Atjeh liggen het natuurschoon en de strandgenoegens. Takengon en het laoet Tawarmeer doen niet onder voor Prapat en het Tobameer. De hoge Gajonese bergruggen, die hier 't meer omgeven, zijn in tegenstelling met de hoogten rond 't Tobameer, met oerwoud bedekt, die de Laoet Tawar een diep bekoorlijke indruk geven. In mijn omzwervingen in Indonesia vind ik, dat de Atjehse stranden aan de Indische Oceaan de mooiste zijn.
Neen, als 't alleen daarom gaat, hoeven die oliemensen nergens naar toe te gaan en kan Atjeh hen ook alles bieden.
Wij hebben een voortreffelijke Gouverneur in de persoon van de heer A. Musakkir Walad, die uitstekend Nederlands en Engels spreekt en die een open oog heeft voor het toerisme in zijn gewest en ook voor haar moeilijkheden. Het is aan hem te danken, dat wij de (weinige) mensen, die hier geweest zijn, desondanks aan hun trekken konden laten komen; Atjeh zelf moet Atjeh helpen! Er moet ergens een begin zijn en zolang wij niet aanvangen met de spade in de grond te steken, zolang zal een wensdroom een droom blijven.
Met de hulp van de Gouverneur probeer ik vaste voet te verkrijgen in hotel "Krueng-Daroy" in Banda Atjeh (in feite 't beste en nieuwste hotel) en in een verwaarloosde, doch zeer goed uitgezochte plek met een bungalow in de bergen, 70 km ten Oosten van Banda Atjeh.
Krueng Daroy en de bungalow zijn beide provinciaal bezit, gepacht aan derden, die echter in feite weinig weet hebben, om ze goed te beheren.
Met de hulp van de Gouverneur zal ik dus kunnen meewerken, dat voorlopig althans deze accomodaties in de toekomst goed hun diensten kunnen bewijzen. Vroeg of laat zal Takengon aan 't Laoet-Tawar ook aan de beurt komen.
Sabang met zijn schitterende baai en zijn kleurige zeetuinen en koraalvissen is een goed toeristen-object. Er is al een goed hotel (naar Indonesische maatstaven), doch het gehele jaar door nagenoeg verlaten, omdat er zo weinig bezoekers komen. Van "promotie" maken hebben deze hoteleigenaars weinig kaas gegeten, nog afgezien van een goede of redelijke service, zodat het niet te verwonderen is, dat zij een kwijnend bestaan leiden. Als je iets wil doen en bereiken moeten er offers voor gebracht worden, hetzij in geld/kapitaal, vaardigheid, energie, of iets anders, doch je kunt niet verwachten, dat de goede gaven je in de schoot worden geworpen.
Jullie Tong-Tong boeit mij nog steeds in hoge mate. Zelfs de advertenties krijgen een goede beurt, laat staan dus de inhoud zelf. Het blad heeft mij al in vele opzichten geholpen en op dit laatste artikel over toerisme in Atjeh, heb ik al enige reacties gekregen. Het behelst voorlopig nog verzoeken om informaties, doch daar is 't toch in de eerste plaats om begonnen. Daarna kun je pas verwachten, dat er mensen zijn, die de stap willen wagen.
Het kerkhof "Peutjoet" wordt hersteld. Van de Heer Brendgen hebben wij juist vernomen, dat het harmonica-gaas voor de omheining op 25 juli j.l. vanuit Singapore is verscheept naar Sabang. Wij hebben hier inmiddels de nodige stappen laten nemen, om de verzending daarvan naar Banda Atjeh zo spoedig mogelijk te laten plaats vinden.
Het kerkhof is momenteel een troosteloze woestenij en de meeste graven onherkenbaar vernield. Het rehabiliteren vergt heel wat werk en zal een behoorlijke tijd in beslag nemen.
Door 'n zekere heer Aboe Bakar hier, is een lijst opgesteld (nog niet af) van de Nederlandse doden, voorzover de namen nog uit de grafstenen valt af te lezen. Misschien bestaat er nog familie in Nederland, die er nog iets om geeft, dat er iets aan deze graven wordt gedaan. Daarvoor zijn wij genegen de namen op te geven en waarschijnlijk hopen wij Tong Tong bereid te vinden om deze namen bij gedeelten in haar blad op te nemen, om zodoende eventuele betrokkenen in Holland hiervoor te interesseren.
Het is maar een suggestie, doch met 't herstel van deze dodenakker in dit vroeger zo vijandige Atjehse land, zullen er nu betere en vredelievender banden ontstaan tussen Nederland en Atjeh.
Beste Lilian, mag ik jouw en "ONS" blad Tong Tong het allerbeste toewensen en dat ondanks alle mogelijke moeilijkheden dit blad zal blijven bestaan als een rots in de branding."

P. J. Tentua
Jln. Jen. A. Yani 20
Banda - Aceh
Sumatra (Indonesia).

TER NAGEDACHTENIS AAN EEN GROOT NEDERLANDER

De Soldatenpastoor H. C. Verbraak S. J.

(Atjeh 1874 - 1907)

In een voorwoord bij een boekwerk van F. van Hoeck S. J.., dat aan deze soldatenpastoor is gewijd, schrijft de gouv. generaal van Heutsz in 1924: "De nobelste figuur, die ik tijdens mijn leven in Indië ontmoet heb, op de handen gedragen door alle soldaten van hoog tot laag, een priester die nimmer vroeg naar godsdienstige overtuiging, maar alleen of er leed te verzachten viel of troost te brengen was."

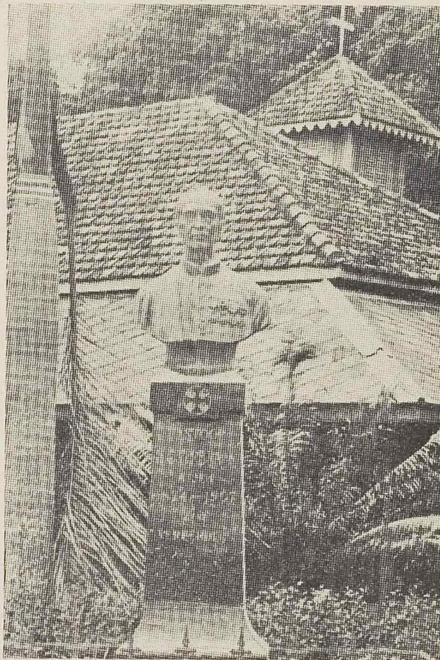
Pastoor H. C. Verbraak S.J. naar het portret in het Museum Boymans te Rotterdam, zijn geboortestad.

In 1874 werd Pastoor Verbraak, na aankomst te Kuta Radja in de Westelijke hoek van de Kraton een bambuhutje aangewezen als pastorie; jaren later werd op kosten van het Gouvernement te Pante Pira' (zilveren oever) een gebouwtje in elkaar gezet van hout en bambu, op de plaats waar uiteindelijk de huidige stenen Katholieke kerk zou verrijzen, nabij de Demmenibrug.
Gedurende zijn 33 jarig verblijf in Atjeh zag Verbraak Gouverneurs komen en gaan. Hij bleef op zijn post.
Hij volgde de bewegingen van de troepen overal; trokken de bataljons op expeditie, dan trok hij mee; bleven deze in de geconcentreerde linie, dan bezocht hij de posten.
Deze reizen waren in het geheel niet ontbloot van gevaren, soms vlogen de kogels hem om de oren.
Wapens heeft hij nimmer willen dragen, en toen een officier hem eens een revolver aanbood, dankte hij beleefd, haalde zijn rozenkrans te voorschijn en zei: "Met dit wapen word ik het best beschermd."
Zijn kleding te velde bestond uit een vrij korte toga, waar de zwarte broekspijpen onder uit staken. Een soutane zou onvoldoende practisch voor zijn bewegingen zijn.
Hij was een geestelijke, die er voor uit durfde te komen, dat hij priester was en die zich hield aan het voor hem voorgeschreven tenue.

Hij had zich tot hoofdtaak gesteld de zorg voor de strijdende en lijdende soldaten. Zelfs de cholerapatienten in het cholera blok werden door hem bezocht. Hij bracht vertroosting aan de van pijn kermende patienten, of diende de H. Sacramenten toe aan de stervenden.
Natuurlijk waren er in de lange periode ook grappige gebeurtenissen.
Hij liet zich eens ontvallen tegenover de kok van een bivak, dat hij vroeger zo veel van zuurkool hield. Dat treft ge dan, zei de kok, er zijn juist vandaag blikken met zuurkool aangekomen.
Dit brak hem echter op, want deze voorkeur werd door de kok natuurlijk doorgegeven aan zijn collega's van de volgende 15 posten, die de Pastoor moest bezoeken. Hij kreeg er steeds hetzelfde gerecht opgediend!
Pastoor Verbraak dacht niet alleen aan zijn jongens, maar ook aan hun ouders. Om de correspondentie met thuis aan te moedigen, gaf hij als maar postzegels weg.

De aanvraag voor gratis postzegels begon echter bedenkelijke vormen aan te nemen, totdat bleek, dat een Chinees voor één postzegel twee borrels schonk. Dit verplichtte hem doeltreffende maatregelen te nemen. Hij plakte nu de postzegels zelf op de brieven.
Ook onder de Atjehers waren er personen, die eerbied hadden voor de pastoor. Toen hij eens in Sigli was, had hij een onderhoud met een Atjehse Teungku over de verschillende godsdienstige leerstukken der Christenen. De kennismaking viel de Atjeher zo mee, dat toen Verbraak zijn wens te te kennen gaf, om inplaats van overzee door het binnenland naar Kuta Radja terug te keren, de Atjeher er zich borg voor stelde, dat hem geen leed zou overkomen.
Langzamerhand was de Pastoor gewoon geraakt aan schietpartijen, en kreeg hij zelfs de naam onkwetsbaar te zijn.

Tijdens een gevecht, waar hij vele gewonden en stervenden had te helpen, ging hij om even uit te rusten op een stoel van een transportwagen zitten. Te midden van het oorlogsgeweld kwam er een duif aangevlogen en zette zich vlak voor hem neer op de grond. Verbaasd boog Verbraak zich voorover, maar op hetzelfde ogenblik doorboorde een kogel de stoel, die hem zeker getroffen zou hebben, als hij zich niet gebogen had.
Buiten het Hospitaal lag er te Kuta Radja nog een andere plek van droefenis, waar Verbraak herhaaldelijk te vinden was, de begraafplaats Peutjoet met zijn ruisende tjemara's, waar zovele jonge mannen hun laatste rustplaats vonden, en door hem naar het graf werden begeleid.
Altijd werd hem vergund een woord te spreken; hij betoogde dan dat moed en deugd niet alleen heel goed kunnen samen gaan, maar dat de ene door de andere werd verhoogd.
Tijdens de laatste jaren van zijn verblijf in Atjeh kreeg de Pastoor last van bijziendheid, welke zo ernstig werd, dat hij tenslotte zijn arbeid moest opgeven.
Op 23 mei 1907 droeg Pastoor Verbraak (72) zijn laatste H. Mis op in het stampvolle kerkje te Pante Pira', waarna hij dezelfde dag Atjeh verliet.
De laatste jaren van zijn leven bracht hij door in de pastorie te Magelang, terwijl in zijn sobere kamer als grootste sieraad hing: de kaart van Atjeh.

Borstbeeld van pastoor Verbraak bij de oude R.K. Kerk te Pante Pira. Het opschrift op het voetstuk luidt: Pastoor H. C. Verbraak, Atjeh 1874-1907 - zijn vereerders.

Nog tijdens zijn leven werd een borstbeeld te Pante Pira' opgericht nabij het kerkgebouw op de Peunajong singel en met front naar de Atjehrivier.
Bekend is, dat de Atjeher Ir. M. Tahir zich in de Japanse tijd over dit borstbeeld ontfermd heeft, evenals over die van Gen. van Heutsz en Ds. Thenu.
Het borstbeeld van Pastoor Verbraak is na de oorlog naar het toenmalige Batavia verscheept, en heeft enige tijd op Menteng Poelo gestaan. Volgens berichten namens de Pater Provinciaal der Jezuïten Orde te Semarang is dit borstbeeld nu nergens meer te vinden.
Zoals misschien bekend, bevindt het borstbeeld van Gen. van Heutsz zich te Bronbeek (Arnhem), en dat van Ds. Thenu in de Protestantse kerk te Kuta Radja. (Banda Aceh.)

Op de 27ste januari 1922 had de onthulling plaats van een standbeeld (2.50 M.) van Pastoor Verbraak in het Molukkenpark te Bandung, nabij de woning van de Legercommandant.
De regeling der plechtigheid was opgedragen aan de toenmalige Majoor La Lau, waarbij o.a. aanwezig waren de Legercdt. luit. generaal Dijkstra, Burgemeester Coops, afgevaardigden van het 15e Bataljon en van de Ond. Off. Vereniging "Ons Aller Belang".
Aldus werd de herinnering aan een groot Nederlands geestelijke uit de Atjehoorlog vereeuwigd.
Voor Pastoor Verbraak geldt nog steeds: "Hij was bemind bij God en de mensen."

J. H. J. Brendgen

DUIVEN

Froeher toen ik noh klein ik hout feel van duifen. Maar toen duifennja al feel, ik geb niet held foor kopen djagong. Ik weet als je laat duifennja balap tehen andere duif en hij menang, je kan feel hel krijhen, maar ik dirf niet, omdat mah niet door mijn fader. Hij seh als je laat duifnja balap, is wreed. Wreednja so, omdat als je soek duif foor balap, altijd je kies njang haat broeden. Omdat hij wil gauw truh sijn om weer op sijn eieren te haan sitten hij flieh snel en dan tangung hij menang.
Daarom ik moet soeken andere akal. Omdat mijn fader totok, hij eet hraah konijn, daarom hij heef konijnen in chokken. Foor sijn konijnen hij moet hras hebben en hij koop van toekang arrit.
Ik seh tehen mijn fader hij koop djagong foor mijn duifen ik sal hras soeken foor sijn konijn. Mijn fader hij fin hoet idee en drek hij koop een pikol djagong foor mijn duifen. Maar na een week ik heb al spijt omdat ik fin niet meer so leuk soeken hras, omdat ik haat liefer flieheren.

Teehaha

LOGEERADRESSEN IN INDONESIË

Hieronder drukken wij een bijgewerkte en aangevulde lijst af van particuliere logeeradressen in Indonesië, welke door abonnées gaarne werden aanbevolen......

*

JAKARTA

Christian Guesthouse "Petra", Jl. Wahid Hasyim 67, tel. 45149, P.O. Box 2683. Overnachting en ontbijt $ 6 p. persoon, incl. kleine was en diensten. Kinderen beneden 12 jaar $ 3.

*

BANDUNG

Nj. Arnolts-Onong Djayanegara, jl. Riauw 79, Bandung.

*

Mevr. C. Sijnjal, jl. Cipto 17, Bandung.

*

Mevr. Nataningrat-Supit, jl. Damar 5 (weg naar Lembang) Kamer 1e of 2e verd. met terras en mooi uitzicht. Logies en ontbijt Rp. 4000 p. pers. p. dag (ca. *f* 26,—), lunch en diner elk Rp. 1500. Ind., Sundanese, Chinese en Eur. keuken. Auto te huur, Rp. 900 p. uur, benzine Rp. 50 p. liter (okt '74).

*

Fam. Pallenkaoe, jl. Cisitu 45 B. tel. 82420, Bandung *f* 11,— p. pers. p. dag, voll. verzorging echtpaar.

*

Mevr. M. Ch. Isakh-Jonathans, Jalan Mangga 11, Bandung (buurt Riouwstr.) Voor verdere informaties gelieve men contact op te nemen met Mevr. Isakh zelf.

*

Fam. W. Pattiwaëll, Jalan Bahureksa 9, (voorheen Gelriastraat) Bandung, Ambonnees gezin, westers georienteerd, zeer comfortabel huis. Over de prijs gelieve men met de fam zelf contact op te nemen, men wil uitsluitend in Ned. guldens betaald worden.

*

Fam. W. Jahja, Dj. Veteran (Bungsu) 51, Bandung-Centrum.

SINDANGLAIA

Wisma Pius XII, Sindanglaia, Djawa Barat (nader adres overbodig). Vacantiehuis met zeer groot aantal kamers, o.l.v. een internationale zusters-congregatie. Billijke prijzen.

YOGYAKARTA

Mevr. K. R. T. Martohusodo, jl. A. M. Sangaji 43, tel. 2194 Yg. Beschikb. 3 double-rooms met eigen badkamer en toilet. Groot, oud, koel huis. Hartelijke gastvrije ontvangst. De familie kan behulpzaam zijn bij het opstellen van een programma van tochten in de omgeving. Nederl. wordt gesproken. Ook beschikb. een aardige villa in Kaliurang, 25 km ten Noorden van Yogya (± ½ uur rijden) aan de voet van de Merapi met koel klimaat, mooie omgeving en gelegenh. tot bergbeklimming.

*

Mevr. Soemari, Jalan Dr. Sutomo 9, Yogyakarta. Zeer gastvrij adres. Mevr. Soemari beschikt over uitstekende adressen over heel Java, waar men bereid is houseguests op te nemen.

*

Fam. Njoman-Taher, jal. Gambir 17, (Banciro). Jogya. De Heer Njoman is leraar-Engels aan de Mulo geweest en is bereid excursies te organiseren. Het echtpaar spreekt goed Ned. Rustig in stille buurt. Grote kamer beschikb., el. licht en waterl. Prijs in 1973: Rp. 2500 (*f* 16,50) voor 2 pers. per dag voor overnachten en ontbijt.

*

Mej. Ignatia Pradjasuto, Jl. Colombo Samirono Baru 5. Hartelijke ontvangst, billijke prijzen. Logies en ontb. p. pers. 2000 rp. Extra maaltijd rp. 500 p. portie.

SURABAYA

Bij de fam. Dr. Amir Hoesin, bekende oogarts in Surabaya aan de Panglima Sudirman (ex Palmenlaan) 28/30 zijn kamers te huur. Eigen gemakken en toegang.

MALANG

Ir. Tahir, jl. Tenaga 1, Blimbing (Malang).
Drs. J. Mayor Polak, gep. ass. res. 1e kl., jl. Banten 3, Malang organiseert desgewenst ook reizen en assisteert bij immigratie formaliteiten, teneinde oud-Indischgasten en anderen tegen geringe kosten bij te staan.

Correspondentie aan bovenstaande adressen desgewenst in het Nederlands. Schrijft U geruime tijd van te voren om zeker te zijn van plaats.

*

Guesthouse "Wisata Irdjen", "Kaliklatak" Estate 1013 HA. Rubber, koffie, vruchten, nootmuskaat, kruidnagelen, cacao. 50 km. eigen weg door de plantage. Bergen en de straat van Bali. Eigenaar: De Hr. R. Soehoed Prawiroatmodjo die samen met zijn vrouw ook het beheer heeft over units en bungalows. Westers georienteerd. Adres: "KALIKLATAK" ESTATE BANJUWANGI, Telef. 323-736.

BALI

Singaradja. Fam. Made Oka Nurdjaya, jalan Ngurah Rai 21, tel. 613. Kamer met logies Rp. 700. Ontbijt, lunch, diner Rp. 550 elk. (1974). De zoon woont in Den Pasar en kan gasten van het vliegveld ophalen en naar de stad brengen. Vandaar naar Singaradja per taxi (c. 90 km). Het echtpaar spreekt Nederlands. Electr. licht en voldoende water.

*

Den Pasar. Fam. J. Philippus, p/a toko Fen Lung, nadere inl. bij Mevr. G. de Boer, 12 Badrianhof, Amsterdam-W.

*

Voor hen die voor hun vacantiereis een uitgebreide planning nodig hebben, kunnen wij U aanbevelen:
Indraloka Home Service, Cik Ditiro 14, Yogyakarta, waar Mevrouw Moerdiyono U graag terwille zal zijn bij 't zoeken van logeergelegenheid in Yogja, Jakarta, Bandung, Surabaya en Malang.

EEN MERKWAARDIGE INDISCHE FAMILIE

Een onderzoek naar Douwes Dekkeriana in het krantendepot van de Koninklijke Bibliotheek (IV)

Over Ernest D.D. die in de 70 jaar van zijn bestaan heel wat aan de weg getimmerd heeft is meer geschreven dan over welk lid van zijn familie ook, uitgezonderd natuurlijk oud-oom Eduard ((Multatuli) met wie Ernest overigens enkele karaktertrekken en lotgevallen gemeen had.

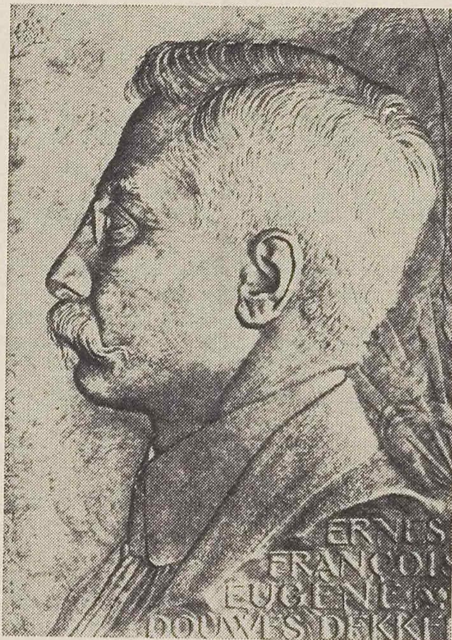
Beide persoonlijkheden waren hoogst origineel, briljant, fantastisch, wars van conventies en zichzelf een hoge rol toedenkend in het Indische staatsbestel. Zowel Eduard als Ernest hebben meermalen contact gehad met gouverneurs-generaal in hun tijd (Eduard in het bijzonder met Duymaer van Twist, Ernest o.a. met Idenburg, in beider geval met frustrerende afloop). Eduard nam als auteur de naam Multatuli aan en droomde zich keizer van Insulinde terwijl Ernest zich Danudirdja Setiabuddhi noemde als vader van de Indonesische onafhankelijkheid. Ernest heeft op het eind van zijn leven nog even een staatkundig succes gehad dat aan Multatuli nooit beschoren is geweest. Deze laatste had gehoopt nog eens als lid van de Raad van Indië zijn rentrée te maken, stelde dat als voorwaarde voor een terugkeer in gouvernementsdienst. De minister van Koloniën, Rochussen, is daar toen niet op ingegaan.

Ernest echter eindigde zijn loopbaan als minister zonder portefeuille van de Republiek, adviseur van de president en lid van de Raad van State (anggota Dewan Pertimbangan Agung), al was dit op zijn leeftijd voornamelijk honorair.

Wij moeten D.D.'s woelige levensloop hier als min of meer bekend veronderstellen en zullen slechts een paar saillante episoden aanduiden. Zowel voor grote lijnen als voor details verwijzen we U naar de zes pagina's van Julius Pée in "Multatuli en de zijnen" en vooral naar de briljante levens- en karakterschets van de pen van D. M. G. Koch, eerst in "Orientatie" en posthuum in "Batig Slot" (Djambatan 1960). Verder naar de uitstekend gedocumenteerde studie van Paul W. van der Veur: "E. F. E. Douwes Dekker, Evangelist for Indonesian political nationalism" in de "Far Eastern Quarterly", XVII, 4 (augustus 1958).

Zoals Rob Nieuwenhuys in "Tussen twee vaderlanden" het ambtelijk optreden van Multatuli met diens persoonlijkheid in juist perspectief heeft gebracht, zo zijn door Koch deugden en gebreken van Ernest-Setiabuddhi pregnant tegen de achtergrond geplaatst van zijn handel en wandel. Van der Veur heeft tenslotte D.D.'s publieke loopbaan nog eens minitieus onder de loupe genomen. [1])

Een bron van onthullende, hoewel niet altijd betrouwbare, gegevens is Ernest's meermalen genoemde autobiografie "70 jaar konsekwent", een curieus werkstuk, mengsel van emotievolle fantasie, snoevende zelfoverschatting en soms ontwapenende naïviteit. Met zelfvoldoening vertelt hij over zijn reizen in 1910/1911 en 1913/1915 in Europa en Azië, bij gelegenheid waarvan hij tal van beroemdheden opzocht en daarover opmerkt: "Men zou boeken kunnen vullen met zijn (d.i. hijzelf, Setiabuddhi) herinneringen aan de grote figuren met wie hij in aanraking kwam." Inderdaad, bukan main: Houston Stewart Chamberlain, Guillielmo Ferrero, Siegmund Freud, Ernst Haeckel, Karl Kautsky, Thomas Masaryk, president Motta van Zwitserland, Prof. L. Ragaz, Leo Trotzky, etc. Later in Azië heeft hij contact gehad met B.G. Tilak en met Sun Yat Sen. Dan geeft hij in dit boek ook een opsomming van zijn publicaties, een lijst van 20 bladzijden. Deze pennevruchten, daterend van 1904 tot 1949, worden door hemzelf genoemd: "de sporen van Setiabuddhi's geest, geordend naar mentale koers en jaartal". Wanneer men de lange lijst doorneemt krijgt men het vermoeden van heel wat kaf onder het koren. Koch, die over D.D.'s eerste journalistieke prestaties vol lof is, spreekt over later geschrijf als "ergerlijke staaltjes van tendentieuse derdehands kwasi wetenschappelijke kritiek, vulgair-filosofische gedachtenconstructies, die het papier niet waard waren waarop ze werden gedrukt". Koch had niettemin toch veel waardering voor D.D. Hij geeft in "Batig slot" de volgende korte algemene karakterisering: "Douwes Dekker was een merkwaardig man met een scherpe, beweeglijke geest, een sterk romantisch getinte dadendrang, doordrongen van de intuitieve zekerheid dat wat waar en goed was tenslotte mogelijk moest wezen; met grote energie, een man die zich een Indische d'Artagnan voelde, geroepen te vechten tegen wat de armen en verdrukten aan leed en onrecht werd aangedaan, geboortig uit een geslacht waarin de Multatuli-traditie sterk leefde."

Plaquette voorstellende Ernest François Douwes Dekker, vervaardigd door de medaljonmaker J. C. Wienecke, Zeist 1923. De foto is ontleend aan "Multatuli en de zijnen" van Julius Pée, Wereldbibliotheek, Amsterdam 1937.

Hiernevens drukken we nog af een foto van de fraaie plaquette van Ernest vervaardigd door J. C. Wienecke. Deze Wienecke was een bekend medailleur en muntspecialist die ook eerste stempelsnijder is geweest aan 's Rijks Munt te Utrecht. Hij behoorde zelf tot de D.D. clan want zijn grootmoeder van moederszijde was Catharina Douwes Dekker, de zuster van Eduard en Jan. [2])

[1]) De doctorstitel waarmee D.D. zich tooide heeft hij, blijkens een onderzoek van v.d. Veur, zichzelf toegekend. In "70 jaar konsekwent" leest men: "De banneling gaat studeren" (dit was in 1914). Hij heeft geen tijd om er vier jaar over te doen. Hem moet de wetenschap niet meer toelonken, als toen hij jaren eerder in het simpele slijkspringertje van onze kusten een evolutieschakel ontdekte" (bedoeld is de blodok, waarover D.D. met Ernst Haeckel in correspondentie heeft gestaan). "Neen, de wetenschap moet hem in klare bewustheid dienen. Setiabuddhi weet hij (sic) te verkorten tot één jaar, een simpele twee-semesters tijd meet hij zich toe. En hij slaagt!" In de lijst van zijn publicaties door hemzelf opgesteld komt voor: Die wirtschaftlichen Grundlagen der sogenannten Hollaendischen Kolonisation in Suedost Asien. - Dissertatie Universiteit Zürich, ter verkrijging van de doctorstitel 1915 Zürich." Weliswaar wordt niet met zoveel woorden gezegd dat de doctorstitel nu ook werkelijk verkregen is, doch Setiabuddhi noemt zich elders oekonomiae publicae doctor en ondertekende herhaaldelijk als Dr. Setiabuddhi. Velen zijn er ingelopen, ook Dr. Pée wanneer hij schrijft: "In October 1914 liet hij zich als student aan de Hogeschool te Zürich inschrijven. In Juli 1915 promoveerde hij er magna cum laude tot doctor in de staats- en handelswetenschappen......" Pée had toch wel wat argwaan kunnen koesteren ten opzichte van het huzarenstukje van een vierjarige studie in 10 maanden en dan nog wel bekroond met een cum laude promotie!

Wanneer hij als biograaf der familie zich zo vergiste kan men het de nobele Ki Hadjar Dewantara onmogelijk aanrekenen wanneer deze bij gelegenheid van Setiabuddhi's 70ste verjaardag in "Kedaulatan Rakjat" nog eens memo-

(Vervolg van vorige pagina)

reert: "D.D. pada th 1917 (dit jaartal kan overigens onmogelijk juist geweest zijn want D.D. was in die tijd verwikkeld in gun-running voor een opstand in Brits-Indië en bevond zich achtereenvolgens in Hong-Kong, in Singapore, in verband met een spionage proces in San-Francisco en wederom gevangen in Singapore, waar hem gratie werd verleend) di Zürich dipromoveer dgn. cum laude, mendjadi doktor ekonomi". Van der Veur, die het verhaal niet voor zoete koek wenste te slikken, heeft het bureau van de Zürichse universiteit aangeschreven en kreeg ten antwoord dat Herr Douwes Dekker wel het (welk?) examen had afgelegd doch dat er geen dissertatie was gepresenteerd en dus ook geen promotie had plaats gevonden.

[2]) Op dezelfde wijze - via Catharina Douwes Dekker - is ook een tak van de familie Sorgdrager aan de familie Douwes Dekker geparenteerd, oa. Pieter Sorgdrager, auteur van "Gesprekken met den Pangeran", door hemzelf met tekeningen geillustreerd.

Mr. J. L. G. Tichelaar

(wordt vervolgd)

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE!

Uw abonnement (luchtpost $ 27,-; zeepost $ 19,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!) **Roy Steevensz, c/o East-West House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California 90046.**
Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang!

Uit het leven van een jonge controleursvrouw op Timor en Flores

Het inpakken van de meubelen voor het vertrek naar Niki-Niki. Op de voorgrond rechts het hok met het hert.

DONKERE WOLKEN VERANDEREN PLOTSELING 'T LEVEN

Terwijl m'n man en ik op een avond rustig in de voorgalerij zaten te lezen, klonk plotseling de sirene van de Gouvernementsstomer. Dat kon geen goed nieuws zijn. Kort daarop hoorden we al, dat de vrouw van de Resident een aanval van blindedarm-ontsteking had gekregen. Dat onze dokter de operatie niet alleen aandurfde, want 't was al het begin van buikvliesontsteking geworden en daarom z'n collega van Flores had opgeroepen. Toen verliep alles in een meedogenloos snel tempo. Enige uren later was die lieve vrouw, die van 't begin af een moederlijke vriendin voor mij was geweest, heengegaan. Ze was nog zo jong, nog maar 42 jaar! Zo'n allerliefste vrouw voor de Resident en een schat van een Moeder en Grootmoeder. Ze werd tegen zonsondergang begraven. Ik zal nooit vergeten, hoe vredig de natuur eruit zag en hoe machteloos en verslagen wij ons voelden.

*

Op naar 't Binnenland.

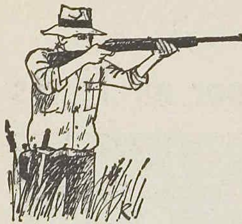
Op een dag vroeg m'n man mij: "Zou je 't erg vinden om naar 't Binnenland te gaan? Er komt een post open, waar je wel helemaal alleen zou zijn, maar 't klimaat is er heerlijk. 800 m. hoog. Je zou kans hebben van je malaria af te komen". Daar ik in die korte tijd al drie flinke malaria-aanvallen had gehad, leek 't mij een uitstekend plan. Dus op naar 't Binnenland.

Onze inventaris was in Koepang verrijkt met 'n hond en een hert, dat ik als heel klein hertje had gekregen. Wonder boven wonder was 't in leven gebleven, was nagenoeg volwassen en werd in een hok meegepiekeld. 't Eerste deel ging met een vrachtauto over een tamelijk goede weg. De volgende dag werd de rivier te paard overgestoken en kwamen we uren later op onze standplaats Niki-Niki aan. 't Laatste gedeelte werd de natuur steeds kaler; eindelijk zagen we een klein kamponkje met een paar Chinese tokotjes en om een plein, van bamboe opgetrokken, 't kantoor van m'n man, de pasanggrahan en als sluitstuk een klein, vierkant wit gekalkt huisje, onze woning. Er was een galerijtje omheen. Ik mocht dan vroeger weleens gedacht hebben, dat 't me niet zo prettig leek, aan de rand van 'n oerbos te wonen, dit geheel was toch wel erg kaal. Er stond, goed geteld één boom. Hoe hij heette, heb ik nooit geweten, maar aan 't begin van de droge tijd ging hij bloeien en rook dan heerlijk. (een soort acacia?) Daar de hele tocht te paard stapvoets was gegaan, kon onze barang ons op de voet volgen. Ditmaal hadden we meubilair genoeg, want de 4 kamertjes waaruit ons huis bestond, waren klein. Het begon er dan al gauw niet onaardig uit te zien en toen we op orde waren, zei m'n man: "Nu moet ik zo langzamerhand eens op tournée. 't Zou vermoedelijk elke maand een 14 dagen zijn. Helemaal gelukkig voelde ik me die eerste dag van 't afscheid niet bepaald, maar ik dacht: "Nu maar gewoon doen als anders en 's middags een wandeling maken. 't Hert ging uit zichzelf altijd mee.

Terugkomend zag ik voor 't raam van de pasanggrahan een heer met witte baard staan. Ik vond hem haast uit de hemel gezonden en ging maar gauw hem begroeten. 't Was de hulpprediker, Hr. v. A. Dat deze goede man nu juist in Niki Niki verscheen, de dag dat m'n man z'n eerste tournée maakte, was voor mij werkelijk als een geschenk. Hij kon een paar dagen blijven, waarin we heel wat afgepraat hebben.

Toen hij wegging, wist ik, dat ik me niet meer eenzaam zou voelen.

Njonja Controleur

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk"
José Ortega Y Gasset.

Het kapitale hert van Kramat Gadjah (slot)

Jachtbelevenissen op Oost-Sumatra.

door J. G. A. la Bastide

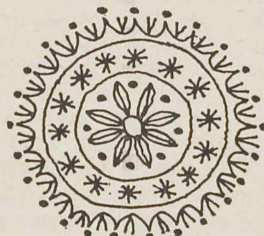
Op 100 meter afstand kwam de beweging in het riet plotseling even tot stilstand, om dan haaks op de oorspronkelijke richting snel af te slaan in noordelijke richting. Marsidi liet de dubbelloop van zijn schouder zakken. De woorden die hij daarbij uitte verstond ik niet allemaal, maar Allah speelde een prominente rol in wat hij zei. Nu zagen wij ook af en toe een zwaar, breed vertakt gewei boven de zwaaiende halmen uitkomen en, op ongeveer twintig tot dertig meter achter het vluchtende dier aan, als een snelle zwarte schim, de gestalte van de pawang in volle ren!

......toeoeoeoet ......toeoeoeoet......... toeoeoeoet......
Het geluid verwijderde zich nu weer en even later verloren wij het hert en zijn genadeloze vervolger uit het oog. "Een redelijk goed ingeschoten kogelbuks, inplaats van......" "Hij zal trachten over de rivier te ontsnappen", viel de Raden mij in de rede, doch hij vermeed mijn ogen.

"Maar daar is toch een van Uw agenten geposteerd?" "Met een Lee Enfield", kon ik niet laten daaraan toe te voegen. Het antwoord op mijn vraag kwam uit de richting van de rivier. Derr ......derr, en even later nogmaals: derr ......derrr ! !
......toeoeoeoet...... toeoeoeoet ...... toeoeoeoet......
"Mis!" fluisterde Marsidi, "anders zou de pawang ophouden met fluiten!"
"Hoe is het in hemelsnaam mogelijk dat die man dat beest in deze wildernis kan bijhouden?"

"Itoelah ilmoe diah!" antwoordde de politieman laconiek.
Inmiddels verloor het eentonige geluid van de pawang fluit zich langzaam in de verte. Blijkbaar was het hert, zijn pas naar de rivier afgesneden vindend (de Sumatraanse rusa heet in het Nederlands niet voor niets "Waterhert"; het is een uitstekend zwemmer!) teruggeslagen in oostelijke richting.
Nog een uur ging eindeloos langzaam voorbij.
De hitte was bijna ondraaglijk; in de volle breedte van ons gezichtsveld stond de lucht trillend boven de roerloze vlakte.

Tenslotte daalden wij af uit de boom (niet zonder kleerscheuren, vanwege de dorens!) en zakten zuchtend op de modderige bodem neer. Hè, hè, dat was beter! Nu kon ik mijn pijnlijke ledematen tenminste strekken.
Deze rust was ons echter niet lang gegund, want even later werd het gefluit in de verte weer luider en kwam voor de tweede maal snel in onze richting. Haastig beklommen wij de boom en ja hoor, daar kwam hij weer aan, nu schuin uit het zuid-oosten. Op meer dan tweehonderd meter zagen wij al zo nu en dan kop en gewei boven het riet uitkomen.
Nu moest hij toch de schutterslinie door...... en inderdaad twee maal derr! ......derr!...... schoten uit Lee Enfields. ......toeoeoeoet ......toeoeoeoet ...... toeoeoeoet...... onverminderd de fluit. Hert en pawang hadden de schutterslinie in het oosten doorbroken. Het

tempo van het dier was nu echter aanmerkelijk langzamer dan een uur geleden, en met moeite onderdrukte ik een gevoel van medelijden.
Afstand: tweehonderd meter; van de pawang was nog niets te zien, maar des te duidelijker klonk zijn wrede fluit. ......toeoeoeoet ......toeoeoeoet ....toeoeoeoet......
Honderd vijftig meter...... honderdtwintig...... Raden Marsidi schouderde zijn geweer.
......toeoeoeoet ......toeoeoeoet ....toeoeoeoet...... negentig meter... ...tachtig...... Toen sloeg het hert wederom scherp terug naar het noorden! "Niet schieten, te ver! fluisterde ik krampachtig en ......derr......derr! daverden de schoten uit Marsidi's dubbelloop!
Op hetzelfde ogenblik zag ik iets dat ik niet voor mogelijk zou hebben gehouden: een treffer uit een gladloops jachtgeweer op bijna honderd meter afstand! Een ogenblik rees de enorme gestalte van het hert recht overeind op uit het riet, om daarna tegen de grond te slaan!
Gelijktijdig stopte de fluit.
"Kena!" jubelde de commandant en haastig lieten wij ons op de grond zakken. Struikelen en vallend begonnen wij ons een weg te banen in de richting van het gevallen hert.
Wij hadden echter nauwelijks de helft van de afstand op deze wijze afgelegd, toen plotseling vóór ons een opgewonden geschreeuw weerklonk, terwijl iets met luid gekraak en geritsel snel op ons afkwam!
Tot op deze dag zal Raden Marsidi zichzelf nog niet vergeven hebben, dat hij op dat ogenblik nog steeds de twee lege hulzen in zijn geweer had zitten, want een seconde later barstte het geweldige hert als een paard in volle ren uit de muur van riet voor onze ogen, om dan, snel afzwenkend, op geen tien meter afstand te passeren en in westelijke richting te verdwijnen! Met open mond staarden wij het dier na.
Enige minuten doodse stilte; toen trad geluidloos een zwarte gestalte tussen de halmen te voorschijn. De pawang! Nooit zal ik vergeten hoe de man eruit zag. Zijn kleren hingen in natte gescheurde lappen van zijn lichaam. Zijn hoofddoek was verdwenen; hij wankelde op zijn benen. In zijn linkerhand hield hij zijn fluit en in zijn rechterhand, die hij uitstrekte naar mijn compagnon ......een reusachtige hertshoorn!
Zo bleven beide mannen elkaar enige ogenblikken aanstaren; de uitdrukkingsloze gele ogen vastgehouden door de verbaasde bruine.
"Het hert van Kramat Gadjah is door Uw hand gevallen...... maar weer opgestaan!"

*

Het reuzenhert kwam vèr, vèr weg, diep in de moerassige wildernis van riet en struiken eindelijk, zwaar hijgend en snuivend tot stilstand. Van de afgebroken rozenstok links druppelde wat bloed omlaag. Ongeduldig knipperde het dier met de ogen en wreef een kant van zijn grote paardenhoofd tegen het dichte gebladerte van een lage, ruige struik; maar het vreemde onevenwichtige gevoel van zijn kop bleef.
Daarna baande het hert zich langzaam nog dieper een weg in de zware begroeiing tot het een iets hoger gelegen, relatief droog stuk grond bereikte, van alle kanten omgeven door een ondoordringbare muur van riet, takken, en gebladerte. Een soort natuurlijk hol dus. Uitgeput liet hij zich zakken op buik en opgevouwen poten. Met de neus in de windrichting controleerde het nog even zijn omgeving.
Veilig...... de tweebenige vijand (gevaarlijker nog dan de gestreepte), was verdwenen; het hypnotische gefluit verstomd.
Het hert sloot de ogen; het dàcht niet (het kòn niet denken), maar het wist dat het gevaar geweken was.

Minimum f 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, f 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer f 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal f 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKERBOVENHOEK ZETTEN.

Kosthuis aangeboden bij Ind. fam. (m. huisel. verkeer), wonende omgeving Hilversum. Br. onder Nr. 2689.

Gevr. te Koop/te leen, Boek "Vuur over Bergen". Inl. a.: F. van Prehn Wiese, Alexanderweg 70, Bennekom.

Gevr. "Het Begin" Voorlopertje. Eenv. Nederl. voor Scholen op Nw-Guinea. (Spreken, Lezen, Spellen, Stellen.) door N. E. Bochove, C. J. de Witte, met medewerking v. Ds. I. S. Kijne. Inl. bij G. H. Hofkamp, Polsbroekstr. 76, Den Haag. Tel. 070-293118

Fam. Laurenzo zkt families die ook in Jap. vrouwenkamp Malang waren, w.o. Retel Helmrich, v.d. Berg. Br. a.: Mw Schram-Laurenzo, v. Alkemadel. 103, Den Haag.

De Balische dansschool "Diah Tantri" heeft weer plaats voor nieuwe leerlingen. Kepplerstraat 121, Den Haag, tel. 070 - 32 34 57.

Wilt u ons NIET schrijven of bellen om informaties over gekochte artikelen bij de PASAR MALAM.

Wij weten hier niets over, want wij hebben NIETS te maken met de PASAR MALAM.

Het telefoonnummer van het Pasar Malam kantoor is 070-46 66 24

Weer verkrijgbaar:

"Brieven van Pa van der Steur"
f 5,— porto f 1,30

"De schoonste triomf van een Indo-detective" door Ucee
f 6,90 inclusief porto.

TONG TONG,
HET ENIGE BLAD DAT
DOOR ZIJN LEZERS
WORDT GESCHREVEN.

Toko en Boekhandel Tong Tong

Prins Mauritslaan 36, Den Haag

geopend op :

Woensdag - Donderdag
Vrijdag van 9 - 4 uur
Zaterdag van 10 - 2 uur

Maar Maandag en Dinsdag BESLIST GESLOTEN, anders hebben wij geen tijd om bestellingen in te pakken!

Emping Oedang

Dezelfde zoete smaak van emping manis, maar dan met toevoeging van garnalen. Een delicatesse die je met hapjes moet genieten. De prijs is ernaar (even duur als een stroopwafel) per ½ pond *f* 4,75. Per pond *f* 9,50

Kripik gendar (fijn) ½ pd	*f* 3,—
idem (grove soort) per pond	*f* 5,25
Mais in blik	*f* 1,75
Coconut juice	*f* 1,50
Santen (instant)	*f* 2,25
Kwee semprong	*f* 2,—
Satroe asem per ons	*f* 1,10
per ½ pond	*f* 2,60
Manisan asem	*f* 3,40
spekkoek-cake	*f* 3,50
kwatji per zakje	*f* 2,—
Batik boodschappen-tassen	*f* 12,50

Net ontvangen :

een nieuwe collectie kabaja-spelden, alle kleuren!

per set	*f* 14,50
Toesoek kondé	*f* 8,50
Toesoek kondé filigrain	*f* 9,50
Batik tafelkleden (handbatik) v.a.	*f* 35,—
Beeldige Pekalongan kain-pandjang	*f* 75,—
Kain tjap	*f* 30,—

Handbatik kains, klassieke dessins v.a. *f* 85,— - *f* 130,—

Exotische, decoratieve KORAN PLATEN met vertaalde tekst, per stuk *f* **2,—**

Het Lied van de Rijst
2 reproducties (panelen) *f* 30,—
van Julius Staupe (incl. porto)

"De Galapagos-eilanden zien er uit, als de aarde na een wereldbrand. Het is de vraag of ergens anders op de wereld een plaats zich in troosteloosheid met deze eilanden kan vergelijken." Herman Melville.

"DE GALAPAGOS-EILANDEN"
Hans D. Dossenbach.

Een schitterend platenboek en een tekst, die over deze biologisch zo interessante eilanden sinds Darwins ontdekkingen in 1835, alles onthult.

Prijs *f* 79,50
Porto *f* 4,25

In 3 termijnen mogelijk.

PRACHTIGE REPRODUCTIES
van pentekeningen (zwart-wit) van Ine Kleinhoonte van Os van af *f* 65,—
(54 x 70 cm)
Reproductie Njai Loro Kidoel (kleur) *f* 20,—
porto *f* 2,25

Enkele schilderijen afgeprijsd *f* **35,—**

Japara broodplank	*f* 30,—
Lepelrekje	*f* 12,50
Krantenhanger	*f* 19,50
Batikduster (kamerjas) v.a.	*f* 35,—

Batik T-shirts, tuniekjes, rokken, blouses, herenshirts etc. etc.

Nog enkele Soemba-kleden *f* **150,—**

Obat matjan	*f* 6,—
Woods Pepermint (altijd in huis tegen hoest, buikpijn)	*f* 4,50
Mupa balsem	*f* 3,40
Minjak angin p. fl. (een heerlijk warme massage-olie)	*f* 1,75
Menjan (wierook) per pakje	*f* 1,50
Menjan naturel	*f* 2,—
houtskool-tabletten per rol	*f* 1,25
Djamoe tegen niersteen van Njonja meneer per pakje	*f* 1,25
4 pakjes	*f* 4,50
Djamoe singset	*f* 1,25
Singset capsules per 100	*f* 17,50

VAMU KROEPOEK

Kedelee (met en zonder zout) oedang - party mix (gevarieerde soorten) - vis - per pak	*f* 1,95
Kip kroepoek per pak	*f* 2,50
Vamu sambelans per pakje	*f* 1,95

BOEKHANDEL TONG TONG

Kruidenboeken :

Kruidengids, Ingrid Gabriel Herkennen, verzamelen, gebruiken	*f* 16,50
Kruiden in de keuken, Uyldert	*f* 10,—
Sterren, mensen, kruiden, id.	*f* 10,—
Groot Kruiden gezondheidsboek, Dr. H. Neuthaler	*f* 45,—
De taal der kruiden, Uyldert	*f* 20,—
Mensen en kruiden, Messegué	*f* 17,50
De Kleine Dokter, A. Vogel	*f* 35,—
Groot Medisch Handboek	*f* **39,50**

Indisch en Chinees koken :

Chinees kookboek, Nancy Chih Ma	*f* 5,50
Oosterse keukengeheimen, Yu Fei	*f* 7,90
Chinees Kookboek (geill.) Constance Chang	*f* 19,90
Chinees koken, Kenneth Lo	*f* 14,90
Het grote Oosterse kookboek, Pearl Buck	*f* 24,50
Lekker koken van Sabang tot Merauke	*f* 10,90
Rijsttafelen, Lia Warani	*f* 4,95
Klein Indon. kookboek, Rd. Suwondo, Sudewo	*f* 7,90

Diversen :

Signalement van nieuwe woorden 2000 neologismen	*f* 17,50
Kun je nog zingen, zing dan mee	*f* 19,50
De wereld van stenen, mineralen, edelstenen	*f* 19,90
Exotische Flora (schitterend platenboek)	*f* 29,75
The Great Trains (incl. porto)	*f* 118,—
Het bomenboek (incl. porto)	*f* 79,50
Brochures; tijdschriften Nederlandse Ereschulden	*f* 5,—
Budidaya (Indon. kunst)	*f* 6,—
Voor hen die zelf de tentoonstelling van werkstukken uit Japanse Vrouwenkampen NIET kunnen bezoeken, hebben wij de volledige geill. catalogus	*f* 10,50

NIEUW :

De hel van Birma, H. J. H. Schurgers	*f* 17,50
Birma Spoorweg, Cliffor Kinvig	*f* 8,90
Sudah, laat maar, Paula Gomez	*f* 15,90
Gouden Munt (gedichten) Tj. A. de Haan	*f* 12,50
1. Wie verre reizen doet, R. Nieuwenhuys	*f* 4,90
2. In de schommelstoel, idem	*f* 4,90
3. Het laat je niet los, idem	*f* 4,90
4. Om nooit te vergeten, idem	*f* 4,90

(deze 4 delen geven een overzicht van de Ned. letterkunde over Indonesië v.a. de Compagniestijd tot na de Jap. bezetting)

BEWARE OF CURAÇAO'S DEMONS, Rijklof van Goens (Engels) (zie recensie TT nr. 2)	*f* 4,90
Fotografieën Soerabaja, G. J. Bartman	*f* 13,90

Indonesia

Reisgids voor Indonesië	*f* 4,75
Indonesisch op reis (taalgids)	*f* 6,90
Op reis naar Indonesië, Dominicus (informaties, raadgevingen etc.)	*f* 17,50

Nog enkele kaarten van Sulawesi (Celebes), Kalimantan (Borneo) per stuk *f* 10,—. Andere kaarten zijn momenteel uitverkocht, in bestelling.
Guide to Bali, reisgids Eng. uitgave *f* 22,—. Schitterend platenboek, uitgebreide informaties.

PIEKERANS BIJ EEN VOORPLAAT - Tjalie Robinson. Nu nog *f* 18,90. Vanaf 15 October *f* 20,90
Ik en Bentiet, Tjalie Robinson *f* 13,50

Let op de komende films van:
Van oude mensen, de dingen die voorbijgaan, Couperus *f* 9,90
Max Havelaar, Multatuli *f* 12,90

VERWACHT :
Leven met Soya (receptenboek) door Harryet Marsman.
Indonesische sagen en legenden, door Nenek Dongeng.
Uitgave Moesson-reeks, Tong-Tong.

sekali
Van Nelle
tetap
Van Nelle

VAN NELLE